

LATVIJAS BIBLIOTĒKAS 2022. GADĀ

Pārskata ziņojums

Izdevuma sagatavošanas darba grupa:

Katrīna Kukaine, LNB Attīstības departamenta direktore

Agnese Černaja, LNB Stratēģiskās attīstības speciāliste

Madara Freivalde, LNB Bibliotēku attīstības centra nozares speciāliste darbā ar bērniem un jauniešiem

Anna Iltnerē, LNB Bibliotēku attīstības centra tīmekļa resursu redaktore

Ilze Kļaviņa, LNB Bibliotēku attīstības centra bibliotēku attīstības eksperte

Emīls Rotgalvis, LNB Bibliotēku attīstības centra medijpratības nozares eksperts

Džiāna Rudzīte, LNB Bibliotēku attīstības centra statistikas un datu analīzes eksperte

Darba grupas vadītāja un atbildīgā par izdevuma sagatavošanu:

Evija Vjaterē, LNB Bibliotēku attīstības centra vadītāja

Informāciju pārskata sagatavošanai sniedza arī Kultūras ministrijas Arhīvu, bibliotēku un muzeju nodaļas speciālisti

Par izdevumu atbild LNB Bibliotēku attīstības centrs

Makets: Līva Vē

Satura rādītājs

Ievads	4
Priekšvārds	5
Statistikas rādītāji, dinamika, secinājumi	7
Latvijas bibliotēku 2022. gada darbs <i>IFLA</i> attīstības tendenču un nozares stratēģijas 2023–2027 ietvarā	12
1. ieteikums: "Mums jāredz bibliotēkas kā līdzdalīgas dažādās politikas jomās"	14
2. ieteikums: "Mums jābūt atvērtākiem (..) un jādarbojas ar plašāku jautājumu loku"	23
3. ieteikums: "Jāstiprina un jāuzlabo mūsu interešu aizstāvība"	29
5. ieteikums: "Mums jāsaprot, ka misijas sasniegšanas pamatā ir iesaistīšana"	33
7. ieteikums: "Mums ir jāpieņem inovācijas un jādalās ar tām"	38
9. ieteikums: "Jāatbalsta jaunie līderi kā ilgtspējas garants un jāskatās mūsu visu potenciāls attīstīties"	42

Ievads

Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centrs (AD BAC) sadarbībā ar citiem LNB speciālistiem ir sagatavojis pēc kārtas piekto pārskatu par Latvijas bibliotēkām ar mērķi dokumentēt nozīmīgākās 2022. gada bibliotēku jomas tendences, izvērtējot tās ciešā sasaistē ar notikumiem sabiedrībā un nozares aktualitātēm starptautiskā un nacionālā līmenī.

2022. gada Ziņojuma struktūra veidota nedaudz atšķirīgi no iepriekšējiem ziņojumiem – tā balstīta **Starptautiskās bibliotēku asociāciju un institūciju federācijas (IFLA) 2022. gada attīstības tendencēs**, lai nostiprinātu bibliotekāru izpratni par to, kā Latvijas bibliotēku darbs iekļaujas starptautisko nozares organizāciju paustajās vadlīnijās un atziņās, kā arī veidotu ciešāku apziņu, ka esam daļa no globālas bibliotēku nozares kopienas. *IFLA attīstības tendencēs* uzsvērts: ka *“mūsu joma ir tikai tik spēcīga, cik daudz cilvēku jūtas tai piederīgi. (...) Tas ir priekšnoteikums, lai īstenotu iespējas, par ko tik daudz runājam, proti, globālu kopienu, kurā cilvēki dalās vērtībās, pieredzē un idejās, lai virzītos uz mērķu sasniegšanu”*.

Pārskata ziņojums gatavots ciešā sasaistē ar **Latvijas Bibliotēku nozares stratēģijā 2023–2027** iezīmētajiem stratēģiskajiem virzieniem, izgaismojot bibliotēku lomu demokrātijas un medijpratības procesos, kopienu stiprināšanā un noturībā, kā arī ar mērķi atbalstīt sabiedrību ar kvalitatīvu pakalpojumu piedāvājumu.

Ziņojums sagatavots, balstoties uz Latvijas kultūras datu portāla statistikas datiem, informāciju no publisko bibliotēku darba gada pārskatiem, bibliotēku speciālistu viedokļiem un atziņām no bibliotēku nozares profesionālajiem pasākumiem, aptaujām, aktuālajiem nozares dokumentiem un jaunākajām profesionālajām publikācijām.

Lai iegūtu informāciju par akadēmisko un speciālo bibliotēku veikumu 2022. gadā, tika izveidota akadēmisko (augstskolu un koledžu) un speciālo bibliotēku aptaujas anketa, kuru aizpildīja 29% akadēmisko (augstskolu un koledžu) bibliotēku un 14% speciālo bibliotēku. Tā kā ziņojumā ietvertā informācija par akadēmiskajām un speciālajām bibliotēkām galvenokārt ir balstīta anketu rezultātos, ziņojumā nav ietvertas ziņas par tām bibliotēkām, kuras anketu netika aizpildījušas. Lai noskaidrotu, kā 2022. gadā strādājušas skolu bibliotēkas, tika izveidota skolu bibliotekāru aptaujas anketa, kuru aizpildīja 36% skolu bibliotēku. Informāciju pārskata sagatavošanai sniedza arī Kultūras ministrijas Arhīvu, bibliotēku un muzeju nodaļas speciālisti. Pārskats sastāv no divām nodaļām un sešām apakšnodaļām.

Priekšvārds

Visas pasaules, tajā skaitā arī bibliotēku dienaskārtību izmainīja 2022. gada 24. februāris – diena, kad Krievija iebruka Ukrainā. Cilvēkos tas izraisīja visdažādākās emocijas: apjukumu, šoku, neizpratni, neticību, bailes un bezpalīdzības sajūtu. Notikušais spēcīgi ietekmēja mūsu prātus un sirdis. Jau no kara pirmajām dienām Latvijas bibliotēkārā saime aktīvi iesaistījās vietējo kopienu mobilizācijas pasākumos un organizēja dažāda veida palīdzības kampaņas, sniedza profesionālu atbalstu Ukrainas bibliotēkām, īpaši kultūras mantojuma saglabāšanā.

Tika organizētas arī atbalsta iniciatīvas un vienota viedokļa paušana nozares starptautisko organizāciju tiešsaistes platformās – trīs Baltijas nacionālo bibliotēku direktori parakstīja vēstuli visām bibliotēku nozares vadošajām struktūrām pasaulē un Eiropā ar stingru agresijas nosodījumu un aicinājumu izslēgt no līdzdalības Krievijas profesionālās asociācijas un bibliotēkas. Eiropas Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju birojs (*EBLIDA*), Eiropas publisko bibliotēku nacionālo institūciju forums (*NAPLE*) un Publiskās bibliotēkas 2030 (*PL2030*) 2022. gada 24. februārī izplatīja **kopīgu paziņojumu**, nosodot Krievijas Federācijas barbarisko uzbrukumu Ukrainai, kas ir pretrunā ar ilgtspējīgas, demokrātiskas un taisnīgas sabiedrības pamatprincipiem. *IFLA* savā **2022. gada 1. marta paziņojumā** par Ukrainu līdzās solidaritātes paušanai aicināja bibliotēkas visā pasaulē būt gatavām rast praktiskus risinājumus un būt gatavām pēc nepieciešamības sniegt palīdzību un atbalstu ukraiņiem.

Centrālās statistikas pārvaldes apkopotie dati liecina, ka 2022. gada 1. oktobrī Latvijā savu dzīvesvietu bija reģistrējuši 36,6 tūkstoši Ukrainas valstspiederīgo, kas atstājuši valsti karadarbības dēļ. No tiem 11,3 tūkstoši (30,8%) ir bērni, kuri nav sasnieguši 18 gadu vecumu. Latvijas bibliotēku piemēri liecina par sniegtā atbalsta daudzveidību: no grāmatu iegādes ukraiņu valodā jaunajām kopienām, kas atradušas pagaidu mājvietu Latvijā, līdz tehniskai palīdzībai, piemēram, piekļuvei internetam, tiešsaistes informācijas resursiem, drukāšanai, kopēšanas un skenēšanas pakalpojumiem. Bibliotēkas telpas ir kļuvušas par vietu, kur sazināties, piedalīties latviešu valodas apmācībās, veikt attālinātu darbu un mācības. Bibliotēkas kļuvušas par nozīmīgiem starpniekiem starp indivīdiem un citām iestādēm un pakalpojumu sniedzējiem.

2022. gads iezīmējās ar *Covid-19* ietekmes atslābumu, bibliotēkas atsāka sniegt klātienē pakalpojumus, atjaunojās publiskās norises – izstādes, konferences u.c. 2022. gada bibliotēku statistikas dati apstiprina, ka pēc pandēmijas bibliotēkās atgriezās lietotāji un attiecīgi – salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu – pieaug arī

fizisko apmeklējumu skaits. Bibliotēkas Latvijā apmeklētas 7,6 miljonus reižu. Salīdzinot ar 2021. gadu, kad tās bija 5,7 miljons reizes, noticis vērā ņemams kāpums.

2022. gadu raksturo arī enerģētikas krīze un taupības pasākumu komplekss. Lai nodrošinātu energoresursu taupību un mazinātu iespējamo enerģētiskās krīzes ietekmi uz valsts un pašvaldību budžetiem, no 2022. gada rudens tika ieviesta virkne elektroenerģijas taupīšanas pasākumu, piemēram, samazināts elektroenerģijas patēriņš bibliotēku telpās vai samazināts klātienē pakalpojumu sniegšanas laiks.

2022. gads paliks atmiņā kā pārmaiņu, pārbaudījumu un vērtību pārvērtēšanas gads, kā arī personību un kultūrvietu nozīmes laiks.

Statistikas rādītāji, dinamika, secinājumi

Bibliotēku statistika nav tikai skaitļi, kas katru gadu jāiesniedz bibliotēkām, lai, tos apkopojot, varētu iegūt Latvijas bibliotēku oficiālo statistiku. Tas ir atbalsts bibliotēku politikas veidotājiem, izvirzīto mērķu sasniegšanas kontroles mehānisms, bibliotēkas darba un ietekmes novērtējums. Tā ir arī liecība par informācijas, zināšanu un kultūras pieejamības nenovērtējamo lomu, kādu bibliotēkas ieņem kopienās, to ietekmi uz indivīdiem, izglītību un sabiedrību kopumā. Lai pilnībā novērtētu bibliotēku ietekmi, nevaram ignorēt statistikas nozīmi. Bibliotēku statistika nodrošina mums ciešāku ieskatu bibliotēku darbā un tās ietekmi uz kopienas un sabiedrības locekļiem. Kvalitatīvi dati dod iespēju novērtēt bibliotēku efektivitāti, plānot nākotnes pasākumus un uzlabot pakalpojumus, lai tā būtu pilnvērtīgs atbalsts kopienai.

Latvijas bibliotēkas 2022. gadā

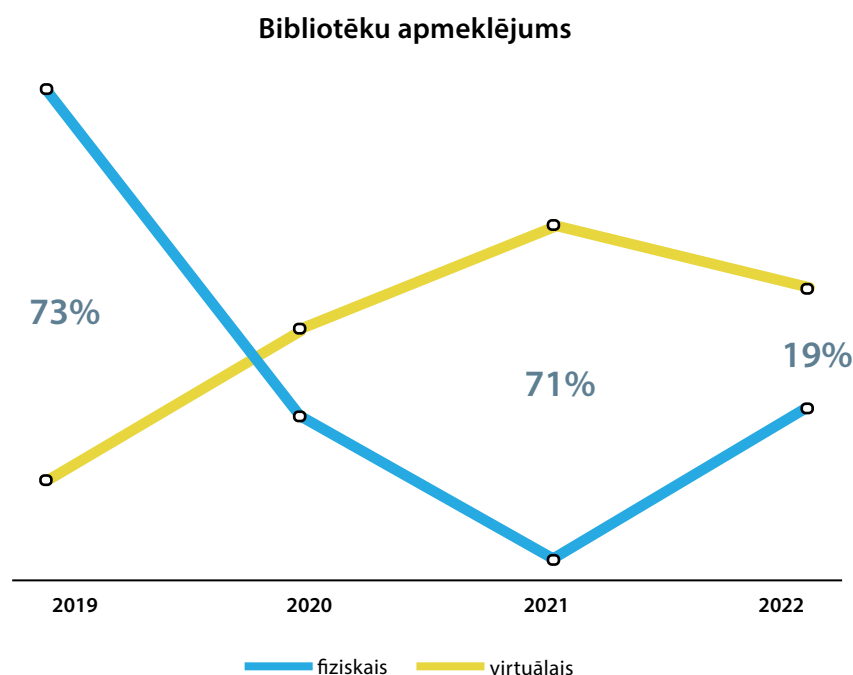
1449	bibliotēku skaits Latvijā kopā
1	nacionālā bibliotēka
49	augstāko mācību iestāžu bibliotēkas
	t.sk. 30 augstskolu bibliotēkas
	t.sk. 19 koledžu bibliotēkas
21	speciālās bibliotēkas
748	publiskās bibliotēkas
	t.sk. 740 pašvaldību publiskās bibliotēkas
	t.sk. 8 Latvijas Neredzīgo bibliotēka ar filiālēm
623	vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu bibliotēkas
38%	Latvijas iedzīvotāji izmanto bibliotēkas pakalpojumus
1305	vidējais iedzīvotāju skaits uz vienu bibliotēku
16,7	vidēji bibliotēkās glabātais dokumentu skaits uz katru iedzīvotāju
78,64	bibliotēku kārtējie izdevumi uz vienu aktīvo lietotāju (eiro gadā)
254	lietotāju skaits uz vienu bibliotekāro darbinieku
5,3	vidējais grāmatu izsniegums uz vienu Latvijas iedzīvotāju
13,8	vidējais grāmatu izsniegums uz vienu aktīvo bibliotēkas lietotāju
1,3	vidēji grāmatu izsniegums uz vienu fizisko apmeklējumu

11	fizisko apmeklējumu skaits uz vienu aktīvo lietotāju (reizes gadā)
4,5	virtuālo apmeklējumu skaits uz vienu iedzīvotāju (reizes gadā)
+32%	fiziskais apmeklējums
-8%	virtuālais apmeklējums

Pamatojoties uz Latvijas kultūras datu portāla statistikas datiem, 2022. gadā Latvijā darbojās 1442 bibliotēkas. Gada laikā klātienē bibliotēkas apmeklētas 7,6 (2021. gadā 5,7) miljonus reizi. Bibliotēku krājuma kopskaits 2022. gada beigās bija vairāk nekā 31 miljons vienību, savukārt aktīvo lietotāju kopskaits 2022. gadā bija 38% no kopējā iedzīvotāju skaita. Šis ir ļoti pozitīvs rādītājs, jo ir par 3% vairāk nekā 2021. gadā un norāda, ka bibliotēkas pēc pandēmijas atgūstas un lietotāji atgriežas. Vēl jāpiemin, ka 2022. gadā Latvijā novērojams iedzīvotāju skaita pieaugums. Šis pieaugums gan veidojies ne no dabīgās ataudzes, bet gan Ukrainas kara izraisītās imigrācijas rezultātā. Līdz ar to jāatzīmē, ka aktīvo lietotāju procentuālais pieaugums norāda ne tikai uz lietotāju atgriešanos bibliotēkās, bet arī uz to, ka bibliotēkas ir bijušas aktīvas un iekļaujošs atbalsts patvēruma meklētājiem.

Arī pandēmijas beigās iezīmējas ar fizisku lietotāju atgriešanos bibliotēkās – vidēji fiziskais bibliotēku apmeklējums uz vienu aktīvo lietotāju bija 11 reizes gadā (2021. gadā – 9). Bibliotēku virtuālais apmeklējums attiecīgi nedaudz samazinājās – vidēji uz katru Latvijas iedzīvotāju 4,8 reizes gadā (2021. gadā – 5,2 reizes).

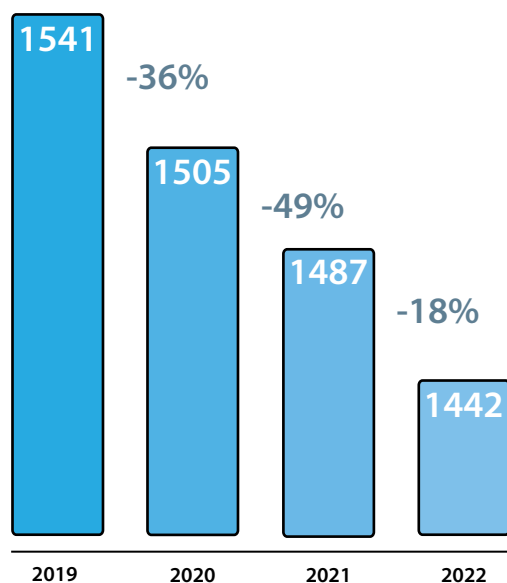
Bibliotēku virtuālā un fiziskā apmeklējuma acīmredzamās svārstības ietekmēja pandēmija (1. attēls). 2019. gadā fiziskais apmeklējums attiecībā pret virtuālo apmeklējumu bija par 73% lielāks, tad ir redzama virziena maiņa, un 2021. gadā virtuālais apmeklējums attiecībā pret fizisko apmeklējumu jau ir par 71% lielāks, un 2022. gadā lietotāji bibliotēkās atgriežas arī fiziski, un virtuālais apmeklējums attiecībā pret fizisko ir vairs tikai par 19% lielāks.

1. attēls

Bibliotēku skaits kopā 2019–2022

2. attēls

Bibliotēku skaita samazinājums (2. attēls) ir vērojams jau kopš 1999. gada (pirmais gads, no kura pieejama oficiālā statistika Oficiālās statistikas portālā). Bibliotēku skaita samazinājumu ietekmējuši vairāki faktori. Viens no tiem ir kopējais Latvijas iedzīvotāju samazinājums. Tāpat pēdējos gados to būtiski ietekmē skolu tīkla reforma. Tiek likvidētas skolas un līdz ar to arī bibliotēkas.

2021. gadā Latvijā tika īstenota administratīvi teritoriālā reforma saskaņā ar **Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu**. Reformas rezultātā apvienojoties vairākiem novadiem notika izmaiņas arī publisko bibliotēku tīklā. Daudzviet tika izveidoti bibliotēku centralizētie modeļi, kā rezultātā veidojās vienota administratīvā uzraudzība un attiecīgi arī līdzekļu ekonomija. Saņemot Bibliotēku padomes atzinumu, atsevišķas bibliotēkas tika reorganizētas un pievienotas lielākām novadu vai pagastu bibliotēkām kā struktūrvienības.

Augstskolu, koledžu un speciālo bibliotēku vidū izmaiņas notika tikai speciālo bibliotēku tīklā, samazinot to skaitu par vienu bibliotēku. Publisko bibliotēku skaits samazinājās par 16 bibliotēkām, kas ir pēdējo desmit gadu laikā lielākais publisko bibliotēku skaita samazinājums (2021. gadā samazinājās par 13 bibliotēkām) un palielinājās par vienu jaunu publisko bibliotēku. Joprojām, arī 2022. gadā, lielākais bibliotēku skaita samazinājums ir skolu bibliotēkām – 29.

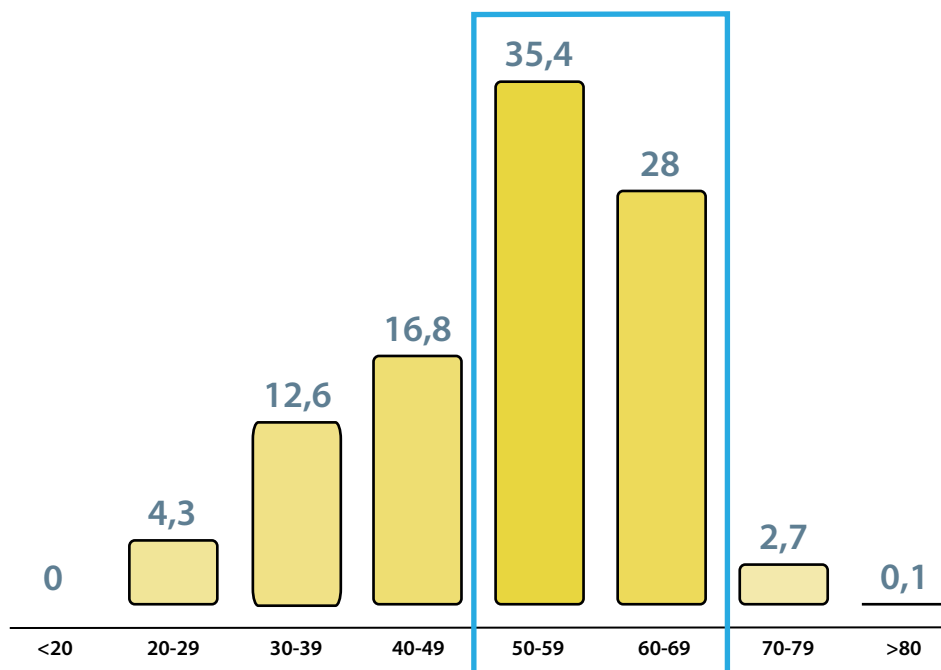
2022. gadā būtiskas izmaiņas ir bibliotēku krājuma rādītājos un tieši kopējā – dokumentu (informācijas vienību) skaitā bibliotēku krājumā gada beigās. To ietekmējis Patentu valdes bibliotēkas norakstīto dokumentu skaits, kas ir vairāk nekā 7 miljoni. Šī vērienīgā norakstīšana tika veikta, pamatojoties uz Tieslietu ministrijas vadības komitejas lēmumu. Tika veiktas izmaiņas Patentu valdes struktūrā ar mērķi efektīvāk un optimizēt atbalsta funkciju nodrošināšanu, Patentu valdē, pamatojoties uz

Tieslietu ministrijas vadības komitejas 2022. gada 14. marta sēdes protokolu Nr.9, tika izveidota darba grupa, kuras uzdevums bija veikt Patentu valdes bibliotēkas krājuma izvērtēšanu, optimizēšanu un nodošanu citām bibliotēkām. Divu gadu garumā Patentu valde veica Latvijas patentu arhīvu digitalizāciju, un tika pieņemts lēmums visu patentu fizisko krājumu norakstīt. Šobrīd ir pieejama patentu un patentu pieteikumu datubāze, kurā atrodami pilni patentu pieteikumu un piešķirto patentu teksti. Visus Eiropas, starptautiskos un citu valstu piešķirtos patentus var atrast brīvpieejas datubāzē Espacenet. Informācija par pieejamajām patentu datubāzēm pieejama Patentu valdes vietnē sadaļā “Izgudrojumu datubāzes”.

Vēl viena tendence, ko atklāj statistika, ir bibliotekāro darbinieku novecošanās. Bibliotekāro darbinieku īpatsvars saglabājas vecuma grupā 50 + un 60 +. Gados jaunu speciālistu iepilūšana bibliotēku jomā pagaidām nav tik liela, lai šo tendenci varētu vērot arī kopējos statistikas datus (3. attēls). Bibliotekāra profesijas popularizēšana, prestiža celšana un konkurētspējīgs atalgojums varētu būt motivējoši faktori jaunu speciālistu piesaistē.

Bibliotekāro darbinieku izglītību sadalījumā ar bibliotekāro izglītību un izglītību citā jomā, būtiskas izmaiņas nav vērojamas. Bibliotekāro darbinieku skaits ar bibliotekāro izglītību no kopējo bibliotekāro darbinieku skaita salīdzinājumā ar 2021. gadu ir palielinājies par 0,6%. 2022. gadā no kopējā bibliotekāro darbinieku skaita ar bibliotekāro izglītību bija 47,3% un ar izglītību citā jomā 41%.

Bibliotekārie darbinieki kopā pa %

3. attēls

Kopējie bibliotēku finanšu rādītāji kārtējo izdevumu sadaļās 2022. gadā – salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu – rāda procentuālu pieaugumu. Kopumā kārtējie izdevumi palielinājušies par 8%, ieskaitot LNB ar Latvijas Republikas Kultūras ministrijas (KM) atbalstu rīkoto grāmatu iepirkuma programmu “Grāmatu iepirkums publiskajām bibliotēkām”¹ (turpmāk – KM/LNB programma) (2021. gadā – 6,7%). No kopējiem kārtējiem izdevumiem personālam tie pieauguši par 7%. Izdevumi krājuma komplektēšanai palielinājušies salīdzinoši ļoti nedaudz – par 0,6 %, ieskaitot KM/ LNB programmu (2021. gadā – par 11%). No publisko bibliotēku izdevumiem krājuma komplektēšanai grāmatām KM/LNB programma sastāda 7%. Savukārt no bibliotēku kopējiem izdevumiem krājuma komplektēšanai KM/ LNB programma sastāda 2% (2021. gadā 3%). 2022. gada izdevumi bibliotēku informācijas tehnoloģijām, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ir lielāki par 43%. Tas skaidrojams ar tehnikas novecošanos, kura jāatjauno un arī kopējo tendenci sabiedrībā, paradumos un uztverē – tai skaitā tehnoloģiju lielāka un aktīvāka izmantošana bibliotēkās un ikdienas darbā.

Latvijas Bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2027 I stratēģiskā mērķa “veicināt bibliotēku nozares ilgtspēju” 3. rīcības virziens ir “pētniecības sekmēšana bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē nozares attīstībai”, kas ietver nepieciešamību attīstīt bibliotēku snieguma un ietekmes pētījumus, lai novērtētu bibliotēku darbības un pakalpojumu kvalitāti. Atbalstam bibliotekāriem viņu ikdienas darbā 2022. gadā LNB Bibliotēku attīstības centrs sadarbībā ar nozares profesionāļiem sagatavoja metodisko materiālu bibliotēkām “**Bibliotēku statistika un snieguma rādītāji**”. Izdevumā ir sniegta skaidrojoša, teorētiska un praktiski izmantojama informācija par Latvijas bibliotēku iesniedzamajiem statistikas datiem nozares oficiālās statistikas veidošanai. Papildus iesniedzamo datu skaidrojumam izdevumā ir iekļauta informācija par statistikas vidējo lielumu iespējamo izmantošanu un aprēķinu veikšanu. Bibliotēkas ar šo izdevumu tiek aicinātas likt lielāku uzsvāru plašākai statistikas datu izmantošanai ikdienas darbā, kā arī aktīvāk vērtēt bibliotēku darbības efektivitāti, izmantojot bibliotēku snieguma rādītājus.

1 Kultūras ministrijas piešķirtais finansējums 200 000 EUR programmai “Grāmatu iepirkums publiskajām bibliotēkām”.

Latvijas bibliotēku 2022. gada darbs *IFLA* attīstības tendenču un nozares stratēģijas 2023–2027 ietvarā

2022. gada pārskata ziņojuma struktūra ir balstīta *IFLA* izdotajās 2022. gada attīstības tendencēs, lai rosinātu bibliotekārus pielāgoties mūsdienu izaicinājumiem un izvērtēt savu darbību globālā kontekstā. No 11 pasaules attīstības tendencēm ir izvēlēti 6 ieteikumi. Pārskata ziņojuma saturs gatavots ciešā saitē arī ar Latvijas Bibliotēku nozares jauno stratēģiju 2023–2027, iekļaujot nozares četrus galvenos stratēģiskos virzienus. Tā vēlamies parādīt, ka ikvienas Latvijas bibliotēkas un ikviena bibliotekāra darbs iekļaujas nozares pamatdokumentos iezīmētajos virzienos, tostarp pasaules mērogā.

IFLA prezidentes Barbaras Lisonas prezidentūras laikā no 2021. līdz 2023. gadam klajā nāca divi *IFLA* "Ziņojumi par attīstības tendencēm" (*IFLA Trend Report*¹), kuri savstarpēji ir ļoti cieši saistīti un viens otru papildina. 2022. gada sākumā tika publicēts "Ziņojuma par attīstības tendencēm" 2021. gada atjauninājums. Galvenā uzmanība tiek pievērsta 20 norisēm, kas pēc visas nozares jauno līderu domām, visticamāk, nākamajos desmit gados veidos bibliotēku un apkalpojamo kopienu nākotni. Šādam ziņojumam mainīgajā un satraucošajā mūsdienu pasaulē ir nepieciešams likt pretī konkrētus rīcības soļus, kā bibliotekāriem un arī *IFLA* organizācijai rīkoties. Tāpēc 2023. gada janvārī tiek publicēts jauns atjauninājums, kurā rosināts, kā uz iepriekšējā ziņojumā izceltajām attīstības tendencēm aktīvi reaģēt. ***IFLA* "Ziņojuma par attīstības tendencēm" 2022. gada atjauninājums ir bibliotēku nozares manifests nākotnei, kur tendenču vietā šoreiz tiek uzskaitīti ieteikumi ikvienam no mums un organizācijai kopumā.**

IFLA ziņojuma 2022. gada atjauninājuma 11 punktos, kuri ņemti par pamatu šī Ziņojuma struktūrai, īpaši tiek izcelta bibliotēku interešu aizstāvība, no kā lielā mērā ir atkarīga nozares nākotne. Ar interešu aizstāvību saistīta nepieciešamība mainīt veidu, kādā bibliotēku pārstāvji domā, plāno, strādā. Ņemot vērā strauji mainīgo pasauli, bibliotēku pārstāvjiem ir vairāk jādomā par misijas apziņu – par "kāpēc mēs to darām", nevis tikai "kā mēs to darām". Pakalpojumus ir jāspēj arvien attīstīt, reaģējot uz apstākļiem, kamēr pamatu pamats ir misijas apziņa un vērtības, kas ļauj vieglāk pārvarēt cilvēciskās bailes no neziņas par nākotni un gūt pārliecību katrai problēmai spēt rast labāko risinājumu. Īpašs uzsvars ir likts uz stratēģisku plānošanu, spēju ieklausīties citos un spēju sevi pārliecinoši prezentēt. Tāpat nozares nākotne nav iedomājama bez plašas sadarbības ar dažādiem partneriem un atbalstītājiem. Katram bibliotekāram ir arī jāapzinās sevi kā daļu no globāla nozares tīkla, no veseluma, kura spēks ir tieši profesionālā kopībā.

1 Pats pirmais *IFLA* "Ziņojums par attīstības tendencēm" tika publicēts 2013. gadā un kopš tā laika tas tiek regulāri atjaunināts – līdz šim sešas reizes: 2016., 2017., 2018., 2019., 2021. un 2022. gadā. Visi ziņojumi tiek tulkoti latviešu valodā.

Pirms pārskata ziņojuma galvenās daļas un, ņemot vērā izaicinājumiem pilno 2022. gadu, vēlamies izcelt IFLA tendenču 6. ieteikumu – “Domājot par nākotni, mums jābūt rīcībspējīgiem” – par izšķirošo misijas apziņu: “*Var pastāvēt bailes no idejas, ka nākotne ir kas tāds, kas mums tiks nodarīts, un ka tā neizbēgami būs sliktāka par pagātņi. Ir cilvēciģi baidīties no nezināmā un neskaidrā, kā arī atskatīties uz “vecajiem labajiem laikiem”, jo īpaši tagad, kad bibliotēkas sociālo, ekonomisko, tehnoloģisko un politisko pārmaiņu dēļ ir izstumtas no komforta zonas. Reaģējot uz to, mums ir jāklūst pārliecinātākiem, ko un kāpēc darām (nozares misija un vērtības), nevis tikai, kā to darām (ikdienas darba metodes). Daudz būtiskāk par konkrētām darbībām un pakalpojumiem ir saglabāt misijas apziņu. Ja šajā ziņā jutīsimies spēcīgi, varēsim ietekmēt nākotni – sevi uzskatīt par tās veidotājiem, nevis upuriem.” (IFLA “Ziņojums par attīstības tendencēm” 2022. gada atjauninājums)*

1. ieteikums: “Mums jāredz bibliotēkas kā līdzdalīgas dažādās politikas jomās”

“Iesaistoties ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā un citās jomās, bibliotēku darbs vairs nav tikai pašmērķis, bet gan solis, lai palīdzētu sasniegt arī citus politikas mērķus. Patiešām, ja uzskatām, ka mūsu misija ir uzlabot cilvēku dzīvi, nodrošinot piekļuvi informācijai, mums ir pat pienākums iesaistīties. Mums sevi jāšaredz kā dalībnieku diskusijās un lēmumu pieņemšanā, sākot no veselības līdz pilsētplānošanai, no lauksaimniecības līdz drošībai.” (IFLA “Ziņojums par attīstības tendencēm” 2022. gada atjauninājums)

IFLA tendenču ziņojumā tiek uzsvērts, ka šodien vairs nav iedomājama bibliotēku darbošanās savrup. Ir jāatrod saskarpunkti, lai aktīvi iesaistītos saskarnozarēs un kopienai akūtu problēmu risināšanā. Latvijas bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2027 IV stratēģiskais mērķis ir **“sekmēt sabiedrības līdzdalību kultūras, izglītības, pētniecības un citos kopienu attīstības procesos”**. Mērķa īstenošana ir būtisks nosacījums demokrātiskas, taisnīgas un ilgtspējīgas sabiedrības veidošanā, kur bibliotēkām ir liela loma, jo tās ir identificētas kā kopienas stiprinātājas. Mērķa 8. rīcības virziens ir attīstīt **“bibliotēkas kā kopienas stiprinātājas un ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanas”**. 2022. gadā bibliotēkas Latvijā tāpat kā citur Eiropā un pasaulē risināja problēmjautājumus, kas saistīti ar globālām krīzēm kā karš Ukrainā un sekojošā enerģētikas krīze, kā arī Covid-19 pandēmijas sekas, pamazām atgriezoties ierastā ikdienā. Bibliotēkas pielāgojās apstākļiem, atbalstīja savas kopienas – bērnus, skolēnus, studentus, pieaugušos, un apkalpoja pavisam jaunu kopienu – kara bēgļus.

Covid-19 radītās situācijas ietekme uz bibliotēku darbu

No 2022. gada 1. janvāra līdz 31. martam bibliotēku darbu vēl ietekmēja Covid-19 ierobežojumi. Kultūras iestādēs lietotāju apkalpošana notika attbilstoši valstī noteiktajām Covid-19 prasībām. Bibliotēkas strādāja t.s. “zaļajā režīmā” – pakalpojumu sniegšana un saņemšana notika, uzrādot derīgu sadarbspējīgu vakcinācijas, testēšanas vai pārslimošanas sertifikātu. No 2022. gada 1. aprīļa tika atcelti **Covid-19 epidemioloģisko drošības prasību ierobežojumi**. Tomēr arī pēc ierobežojumu atcelšanas tiek rekomendēts ieturēt 2 metru distanci, ievērot roku higiēnu, tīrīt un dezinficēt telpas, virsmas, inventāru, darba aprīkojumu u.c.

Publisko bibliotēku darba ritms 2022. gada gaitā pamazām atgriezās pirmspandēmijas līmenī – lasītāji bibliotekāros pakalpojumus sāka saņemt atkal klātienē,

notika izstādes, konferences u.c. publiskās norises. Vienlaikus joprojām saglabājās pandēmijas laikā ieviestā iespēja pieredzēt bibliotēkā attālināti. Lasītāji, kuri pandēmijas laikā apguva grāmatu pasūtīšanu, izmantojot elektronisko katalogu, veiksmīgi to turpināja darīt. Arī citi pandēmijā ieviestie jauninājumi, kuri sevi pierādīja kā ērti, turpināja notikt: attālinātie vai hibrīdformāta semināri, bibliomāti u.c.

“Staiceles pilsētas bibliotēka atzīmē, ka Covid-19 situācija ir atstājusi neizdzēšamu iespaidu uz bibliotēkas lietotāju skaitu. Iedzīvotāji ir “iekapsulējušies”, bet ir vērojama tendence lietotājiem un pasākumu apmeklētājiem atgriezties, bet ļoti lēnām un piesardzīgi.”

Krievijas iebrukuma Ukrainā radītā ietekme uz bibliotēku darbu Latvijā

EBLIDA, Eiropas publisko bibliotēku nacionālo institūciju forums *NAPLE* un Publiskās bibliotēkas 2030 (*PL2030*) **2022. gada 24. februārī izplata kopīgu paziņojumu**, nosodot Krievijas Federācijas barbarisko uzbrukumu Ukrainai, kas ir pretrunā ilgtspējīgas, demokrātiskas un taisnīgas sabiedrības pamatprincipiem. Atbildot uz Ukrainas Bibliotēku asociācijas aicinājumu, *EBLIDA*, *NAPLE* un *PL2030* mudināja bibliotēkas visā Eiropā mobilizēties precīzas informācijas izplatīšanai par konfliktu, atbalstot demokrātiju un vārda brīvību. Bibliotēkas tika arī mudinātas atbalstīt ukraiņu bēgļus, sadarbojoties ar valsts un nevalstiskām organizācijām, un būt gatavām rast praktiskus risinājumus un pēc vajadzības sniegt ukraiņiem palīdzību un pakalpojumus.

Sākoties Krievijas agresijai Ukrainā, Latvijas Kultūras ministrs Nauris Puntulis aicināja kultūras institūcijām nekavējoties pārtraukt sadarbību ar Krieviju, kā arī vienpusēji nolēma lauzt 2002. gadā parakstīto Latvijas un Krievijas Kultūras ministriju sadarbības vienošanos. Minētais aicinājums attiecināms uz sadarbību arī ar Krievijas grāmatniecības sektoru, tostarp Krievijā izdotu izdevumu iegādi bibliotēku krājuma papildināšanai. Līdz ar to lielākā daļa bibliotēku pārtrauca iepirkt Krievijā izdotās grāmatas un citus izdevumus. **Atsaucoties Kultūras ministrijas aicinājumam**, pie Latvijas bibliotēkām plīvoja Ukrainas karogi, bibliotēkas fasādes un logi tika izgaismoti Ukrainas karoga krāsās.

Viens no galvenajiem Latvijas bibliotekāru izaicinājumiem bija mācīties saprast, kā reaģēt un kā apkalpot iepriekš nekad nesatīktu lietotāju grupu – kara bēgļus. Darbs ar patvēruma meklētājiem bija emocionāls pārbaudījums. Tā īstenošana saskan ar 1. no ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM) “Novērsta nabadzība” un jo īpaši ar tā apakšpunktu 1.5. “...nostiprināt nabadzīgo un neaizsargāto iedzīvotāju izturētspēju un samazināt viņu pakļautību un neaizsargātību pret ārkārtīgiem ar klimatu saistītiem notikumiem un citiem ekonomiskiem, sociāliem un ekoloģiskiem satricinājumiem un katastrofām.”

Krievijas iebrukums Ukrainā un tam sekojošā energoresursu krīze netieši ietekmēja bibliotēku pakalpojumu piedāvājumu klātienē. Latvijas bibliotēkās, atsaucoties uz valsts un pašvaldību pieņemtajiem norādījumiem, tika ieviesti energoresursu

taupīšanas pasākumi. Bibliotēkas akcentē, ka ņemot vērā straujo cenu kāpumu, pārskata periodā tām bija jāpārskata savi budžeti vairākas raizes, lai spētu veikt maksājumus par energoresursiem un papildinātu bibliotēkas krājumus plānotajā apjomā. Daudzviet līdzekļi tika pārvirzīti apkures un elektrības rēķinu apmaksai. Vairākās bibliotēkās energoresursu un arī būvmateriālu straujais cenu pieaugums negatīvi ietekmēja plānoto pārceļšanos uz jaunām telpām (Lažas pagasta bibliotēka, Dienvidkurzemes novads) vai iecerētos remontdarbus (Jelgavas pilsētas bibliotēka, Rencēnu 2. bibliotēka Valmieras novadā).

Lai taupītu energoresursus, augstskolās un koledžās stājās spēkā vairāki pasākumi, tai skaitā attālinātās mācības, sesiju norise tikai noteiktās ēkās un vēdināšanas un gaisa mitrināšanas iekārtu darbības samazināšana. Energoresursu taupības apsvērumu dēļ 2022. gada rudenī augstskolas un koledžas pārsvarā strādāja attālinātā darba režīmā. Šajā laikā arī bibliotēkas piedāvāja pārsvarā tikai attālinātos pakalpojumus...

“2022. gadā, kad energoresursu cenas sasniedza nebijušus augstumus gan ģeopolitiskās situācijas, gan citu faktoru dēļ, valdība pieņēma lēmumu par atbalstu mājsaimniecībām dažādu energoresursu izmaksu kompensācijai. Lai operatīvi varētu īstenot valdības noteikto atbalstu piešķiršanu, arī bibliotēkām tika dots uzdevums pieņemt iesniegumus no iedzīvotājiem energoresursu izmaksu pabalstam, apstrādāt tos elektroniski un iesniegt pašvaldības izvērtēšanas komisijai.”

– Balvu novada Vecumu bibliotēka

LNB sniedz nacionāla līmeņa atbalstu Ukrainai

Sākoties Krievijas agresijai Ukrainā, gandrīz visas bibliotēkas Latvijā nekavējoties iesaistījās dažādās palīdzības akcijās Ukrainas atbalstam. LNB koordinēja un īstenoja nacionāla līmeņa atbalsta pasākumus Ukrainai, kā arī saviem kolēģiem Ukrainā un Ukrainas cilvēkiem šeit, Latvijā. LNB darbinieki devās kopīgā gājienā Ukrainas atbalstam 2022. gada 7. martā, rīkoja vairākus sadarbības pasākumus kopā ar Ukrainas vēstniecību Latvijā un citiem partneriem, atbalstīja Ukrainas bēgļus, piedāvājot telpas un resursus. LNB darbinieki gan kolektīvi, gan individuāli organizēja dažādas labdarības ziedojumu akcijas – ziedojot apģērbus, pārtiku, naudas ziedojumus. Vairāki LNB darbinieki Ukrainas kara bēgļus uzņēma arī savās dzīves vietās.

Trīs Baltijas nacionālo bibliotēku direktori parakstīja vēstuli visām bibliotēku nozares vadošajām struktūrām pasaulē un Eiropā ar stingru agresijas nosodījumu un aicinājumu izslēgt no līdzdalības Krievijas profesionālās asociācijas un bibliotēkas.

Nozīmīgs ieguldījums bija LNB aktīvā līdzdarbošanās starptautiskajā iniciatīvā **Ukrainas kultūras mantojuma glābšanai**. Šāda rīcība saskan arī ar 11. IAM “Ilgtspējīgas pilsētas un kopienas” apakšpunktu 11.4. “*Nostiprināt centienus aizsargāt un nosargāt pasaules kultūras un dabas mantojumu.*” No 2022. gada marta līdz aprīlim LNB sadarbībā ar Ziedot.lv īstenoja ziedojumu vākšanas akciju Ukrainas kultūras mantojuma glābšanai. Iesaistoties ziedotājiem (privātpersonām, organizācijām un

uzņēmumiem) no visas Latvijas un ārzemēm, tika iegūti 16 118,29 EUR. Izmantojot naudu un ziedotās krājuma saglabāšanai noderīgās preces (tai skaitā arī no Igaunijas Nacionālās bibliotēkas), tika savākti vairāk nekā 70 kubikmetru materiāla. Ar biedrības "Tavi draugi" palīdzību tie divās kravās tika nogādāti Ukrainas Kultūras mantojuma glābšanas centrā Ļvivā. Trešā krava bija 28 kubikmetri saplākšņa, ko ziedoja AS "Latvijas finieris" un kas tika nogādāta Komitejai Ukrainas muzeju atbalstam Polijā. Materiāls tika nogādāts un sadalīts pa visu Ukrainu dažādām kultūras institūcijām – muzejiem, arhīviem, bibliotēkām. AS "Latvijas finieris" ziedoja arī 10 000 EUR, kas ļāva iegādāties vēl papildus 8 kubikmetrus finiera atgriezumam, kā arī nepieciešamos instrumentus to apstrādei – urbjus, figūrzāģus, skavotājus. To saņēma tieši Hersonas apgabala kultūras iestādes, kuras smagi cietušas Krievijas spēku okupācijas laikā un pēc atbrīvošanas bija uzsākušas rekonstrukcijas darbus.

Apzinoties, ka arī digitalizācijas aktivitātes ir viens no veidiem, kā aizsargāt Ukrainas dokumentāro mantojumu, LNB Ukrainas Kultūras mantojuma glābšanas centram palīdzēja par starptautiski saiziedoties līdzekļiem iegādāties skeneri vērtīgu arhīva dokumentu digitalizēšanai, kas Ļvivā tika nogādāts ar [Latvijas Televīzijas ziņu dienesta komandas palīdzību](#). Ukrainas kolēģiem tika sniegtas arī konsultācijas fotomateriāla digitalizēšanā, kā arī iztulkota ukraiņu valodā daļa no LNB Digitalizācijas rokasgrāmatas par attēlu digitalizēšanu.

LNB piemērs tika atspoguļots Ukrainas Kultūras mantojuma glābšanas centra organizētā tiešsaistes konferencē "Kultūras mantojuma glābšana ārkārtas situācijās. Palīdzība un starptautiskā sadarbība" 2022. gada 23. septembrī.

Ukraiņu bēgļu ierašanās Latvijā gada sākumā, aktualizēja nepieciešamību pārskatīt jau esošo LNB krājumu ukraiņu valodā, tā pieejamību brīvpieejā lasītavās, kā arī papildināt un atjaunot. Pēc Ukrainas vēstniecības Latvijā ieteikuma tika uzsākta sadarbība ar Ukrainas bērnu grāmatu izdevēju un izglītojošo portālu www.portalbooks.com.ua, iegādājoties 42 mūsdienu autoru grāmatas ukraiņu valodā bērniem un pusaudžiem, kas papildināja jau esošo bērnu grāmatu ukraiņu valodā kolekciju LNB Bērnu literatūras centrā. LNB ukraiņu grāmatu kolekciju papildināja arī dāvinājums, kas ar Ukrainas vēstniecības Latvijā starpniecību tika nodots LNB starptautiska projekta *Українська книжкова полицька/ Ukrainas grāmatu plaukts ietvaros* (projekta patronese Ukrainas pirmā lēdija Olena Zelenska) – pēdējos gados izdotas grāmatas ukraiņu un angļu valodā par Ukrainas vēsturi, valstiskumu, kultūru un literatūru, tai skaitā ukraiņu dzejnieces, klasiķes Ļesjas Ukrainkas (*Леся Українка*, 1871–1913) nesen izdoto dzejas antoloģiju 14 sējumos oriģinālvalodā, grāmatas bērniem un pusaudžiem. Savukārt, LNB Tautas grāmatu plauktam Ukrainas konstitucionālās tiesas tiesneši dāvināja 18. gadsimtā hetmaņa Pilipa Orļika valdīšanas laikā pieņemtās Ukrainas konstitūcijas tekstu. Lai Ukrainas grāmatu kolekcija būtu ērtāk pieejama tās tiešajai mērķauditorijai, LNB Uzziņu un informācijas centrā tika izveidots īpašs Ukrainas grāmatu plaukts.

2022. gada 24. novembrī LNB Ziedoņa zālē notika producentes Jūlijas Kabicinas-Kabieres dokumentālās filmas pirmizrāde “Dzīve, kuru mēs neizvēlējamies” (*Життя, яке ми не обирали*) par ukraiņu sievietēm, kuras pārdzīvoja krievu agresiju.

Papildus tika sagatavots un nodots grāmatu dāvinājums ukraiņu bēgļu kopienas centram “*Common Ground*” Rīgā – ap 100 grāmatu par Latviju, latviešu literatūras tulkojumiem un grāmatām ukraiņu valodā. Savukārt, lai nodrošinātu ekskursijas Ukrainas iedzīvotājiem, kuri no kara raduši patvērumu Latvijā, LNB digitālā gida saturs tika tulkots arī ukraiņu valodā. Bet sadarbība ar Sabiedrības integrācijas fondu tika arī organizētas brīvas sarunvalodas nodarbības ar tiem ukraiņiem, kuri mācās latviešu valodu.

Akadēmiskās bibliotēkas sniedz atbalstu studentiem no Ukrainas

Ukrainas civiliedzīvotāji, kuri atradās Latvijā, varēja turpināt studijas Latvijas augstākās izglītības iestādēs kā apmaiņas studenti, bet 2022./2023. mācību periodam tika izstrādāti pielāgotie uzņemšanas noteikumi Ukrainas civiliedzīvotāju uzņemšanai studijām Latvijas augstskolās. Augstskolu un koledžu bibliotēkas piedāvāja visus bibliotekāros pakalpojumus, sniedza emocionālo un informatīvo atbalstu pilnvērtīga studiju procesa turpināšanai. Bibliotēkas aktīvi iesaistījās augstskolu un koledžu organizētajās ziedošanas kampaņās un atbalsta akcijās, lai sniegtu finansiālu atbalstu Ukrainas studentiem un mācībspēkiem. Arī akadēmiskās bibliotēkas aktīvāk sāka pievērst uzmanību medijpratības jautājumiem, izglītojot savus lietotājus.

Skolu bibliotēkas sniedz atbalstu skolēniem no Ukrainas

Izglītības un zinātnes tīmekļvietnē ir atrodama informācija, kura paredz, ka Latvijā patvērumu radušajiem ukraiņu skolēniem ir iespējas iegūt izglītību valsts valodā vai mazākumtautību valodā pirmsskolas izglītības un pamatizglītības pakāpē. Tāpat viņi bez jebkādiem ierobežojumiem var apmeklēt interešu izglītības pulciņus.

Atbalsta nodrošināšanu Latvijā patvērumu radušajiem ukraiņu skolēniem koordinē katra pašvaldība, izvērtējot savā teritorijā esošo izglītības iestāžu pieejamību un atbilstību un nosakot, kurās pirmsskolas, vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestādēs un programmās var nodrošināt konkrētajam bērnam nepieciešamo izglītības pakalpojumu.

2022. gada pavasarī Latvijā patvērumu radušie ukraiņu skolēni vēl drīkstēja mācīties krievu valodā. 2022. gada 25. oktobrī stājās spēkā Izglītība likuma grozījumi, kas paredz pakāpenisku pāreju uz mācībām tikai valsts valodā pirmsskolā un pamatizglītībā līdz 2025. gadam. Lai ukraiņu bērni to spētu, Izglītības un zinātnes ministrija

pašvaldībām piešķīra finansējumu (2022. gada 21. jūnija Ministru kabineta sēdē tika pieņemti noteikumi Nr.376 "Kārtība, kādā aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotāciju pedagogu darba samaksai pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs un valsts augstskolu vispārējās vidējās izglītības iestādēs", kas stājās spēkā 2022. gada 1. septembrī), lai skolas varētu viņiem izveidot individuālu mācību plānu.

Ukraiņu skolēni labprāt izmantoja skolu bibliotēku piedāvātos pakalpojumus. Bibliotekāri novērtēja, ka skolēni dodas pie viņiem iegūt papildus informāciju ne tikai saistībā ar mācībām, bet arī ar citiem jautājumiem. Kopumā skolu bibliotekāri atzīst, ka skolēni no Ukrainas ir veiksmīgi iekļāvušies mācību plūsmā un ļoti labprāt piedalās bibliotēkas rīkotajos pasākumos.

Skolu bibliotekāri uzsvēra, ka pārskata gadā bibliotēkās notika aktīva latviešu valodas apguve: ukraiņu skolēni labprāt lasīja grāmatas latviešu valodā, jautāja bibliotekāram sadzīviskus jautājumus un informāciju par mācību saturu, valoda tika apgūta arī spēļu veidā. Skolu bibliotēkas aktualizēja arī savu krājumu – iespēju robežās tika iepirktas grāmatas ukraiņu valodā, iegādāti bilingvālie mācību līdzekļi valodas apguvei, iegādātas grāmatas par Ukrainas vēsturi. Daļa bibliotekāru izmantoja Latviešu valodas aģentūras piedāvātos materiālus. Skolas bibliotēka bija kā mācību telpa tiem, kuri mācījās attālināti. Bibliotekārs bija kā atbalsts šiem ukraiņu skolēniem ne tikai tehniskā ziņā, bet arī palīdzēja ar mācību materiāliem un bibliotēkā esošajiem resursiem. Dezinformācijas un medijpratības jautājumi arī tika aktualizēti gan skolēnu, gan skolotāju vidū.

Arī Latvijas skolās, kurās nemācījās skolēni no Ukrainas, skolu bibliotekāri īstenoja dažādas aktivitātes saistībā ar pasaulē notiekošo. 2022. gadā skolu bibliotēkās bija vērojamas izstādes par Ukrainu, tās autoru grāmatām un ilustrācijām, tika aktualizēta kara tēma.

Par Krievijas iebrukuma Ukrainā radīto ietekmi uz skolu bibliotēku darbu tika apspriesta skolu bibliotekāru seminārā 2023. gada 13. aprīlī, vairāk par seminārā runāto rakstā Šodienas izaicinājumi skolu bibliotēku darbā: atskats uz skolu bibliotekāru semināru.

Publiskās bibliotēkas kā patvēruma meklētāju kopienas centri

Publiskajās bibliotēkās sadarbībā ar pašvaldībām tika iekārtoti informatīvie stendi, kā sniegt atbalstu Ukrainas iedzīvotājiem un karavīriem gan savā kopienā, gan valstī. Bibliotēku apmeklētāji tika aicināti iesaistīties akcijās – maskējošo aizsargtīklu izgatavošanā, zeļu un cimdu adīšanā, ierakumu sveču izgatavošanā, ziedojumu vākšanā pārtikas, medicīnas un higiēnas u.c. preču iegādei. Krustpils kultūras centra telpās Jēkabpils novada Galvenā bibliotēka kopā ar novada bibliotekāriem rīkoja aizsargtīklu izgatavošanas darbnīcu, kurā piedalījās arī vairākas patvēruma meklētājas no Ukrainas, – viņas atzina, ka šie maskēšanās tīkli ir zelta vērtībā Ukrainas

armijai. Bibliotekāri un lasītāji sēja un stādīja saulespuķes Ukrainas atbalstam, tās ziedēja pie daudzām Latvijas bibliotēkām, tā rādot atbalstu Ukrainai.

Lasītāju vidū tika novērota liela interese ne tikai par Ukrainas, bet arī Latvijas valsts vēstures jautājumiem. Bibliotēkās tika organizētas tikšanās ar Zemessardzes pārstāvjiem, LR Aizsardzības ministrijas pārstāvjiem, lai runātu par patriotisma nozīmi, par mūsu valsts drošības jautājumiem.

Līdz ar Ukrainas civiliedzīvotāju ierašanos Latvijā, publikajās bibliotēkās veidojās jauna lasītāju grupa. Bibliotēkas ukraiņiem nodrošināja aktuālās informācijas saņemšanu un piedāvā visus bibliotekāros pakalpojumus. Patvēruma meklētājiem ir iespēja lasīt literatūru ukraiņu, angļu un krievu valodā. Grāmatas var izmantot uz vietas bibliotēkā, ir iespēja tās izsniegt līdzī. Bibliotēkas komplektē literatūru ukraiņu valodā, saņem grāmatu dāvinājumus. Aktīvi tiek popularizēti ukraiņu autoru darbi gan latviešu, gan ukraiņu, arī krievu valodā – sagatavotas izstādes, veidotas grāmatu kopas ukraiņu valodā. Lasītāju klubos tiek apspriesti ukraiņu autoru darbi. LNB bija sagatavojusi “Literatūras ceļveža” speciālnumuru – veltītu ukraiņu literatūrai. Par aktuāliem jautājumiem krājuma komplektēšanā runāts LNB Bibliotēku attīstības centra organizētajā seminārā reģiona galveno bibliotēku krājuma komplektēšanas speciālistiem. Bibliotēkās ir drukāšanas, kopēšanas, skenēšanas pakalpojumi, ir pieeja internetam (saziņai ar mājiniekiem un darba vajadzībām), tiešsaistes informācijas resursiem. Bibliotēkas telpas ir atvērtas patvēruma meklētāju savstarpējai komunikācijai, attālinātam darbam un mācībām. Pārskata gadā bibliotekāri sniedza individuālas konsultācijas un palīdzību dažādu jautājumu risināšanā, piemēram, sludinājuma izveidei par vēlmi irēt dzīvokli, par ārstu prakses darbību, transporta kustību, darba iespējām, Latvijas valsts e-pakalpojumu piedāvājumu.

Bibliotēkās tika organizēti dažādi pasākumi un aktivitātes Ukrainas cilvēkiem. Nodarbībās ar bērniem tiek veikti radoši darbi, spēlētās galda spēles, mācīta latviešu valoda, locīts origami, notiek darbošanās ar lego klučiem, organizētas Robotikas un 3D modelēšanas nodarbības. Kino pēcpusdienās atlasīti animāciju filmu DVD, kuri ieskaņoti ukraiņu valodā. Vairākas bibliotēkas organizēja latviešu valodas nodarbības, piemēram, Ventspils Galvenā bibliotēka, atsaucoties Ventspils Izglītības pārvaldes aicinājumam, organizēja latviešu valodas nodarbības ukraiņu bēgļiem.

“Šajā laikā bibliotēka ir kā miera osta, kur Ukrainas kara bēgļiem ir iespējams pavadīt brīvo laiku, socializēties. Tās ir telpas darbam, mācībām, komunikācijai. Visas vasaras garumā, bibliotēku apmeklēja Siguldas novada jaunrades centra “Ideju namiņš” organizētas dienas nometnes ukraiņu un latviešu bērniem. Bērni piedalījās bibliotēkas rīkotajās radošajās nodarbībās, grāmatu lasījumos. Siguldas novada bibliotēkai izveidojās īpaša sadarbība ar ukraiņu mākslinieci Jeļenu Markitanu, kura kādu laiku uzturējās Latvijā, bet oktobrī atgriezās Ukrainā. Māksliniece ir radījusi Siguldas bibliotēkas logu noformējumu.”

– Siguldas novada bibliotēka

“Sadarbībā ar Youtube +16 kanāla darbiniekiem Jūrkalnes bibliotēkā tika uzņemta viena no raidījuma “Ukrainietes Anastasijas dienasgrāmata” epizodēm. Anastasija piedzīvoja neaizmirstamus mirkļus Jūrkalnē un uzzināja, kā Latvijā tiek svinēti Saulgrieži.”

– Jūrkalnes bibliotēka

2022. gadā LNB Atbalsta biedrība aicināja un deva bibliotēkām iespēju LNB lasīšanas veicināšanas programmā "Grāmatu starts" iesaistīt arī ukraiņu bērnus. Pateicoties izdevniecības "Liels un mazs" dāvinājumam, "Grāmatu starta" komplektā iekļauta lasāmgrāmatiņa ukraiņu valodā. Kopumā Latvijas bibliotēkas 2022. gadā lasīšanas programmā pieteica un iesaistīja 33 ukraiņu bērnus.

Ukraiņi tika iesaistīti gan bibliotēkas, gan visas kopienas aktivitātēs. Jēkabpils novada Galvenā bibliotēka un Lazdonas bibliotēka vairākus gadus sadarbojas ar ukraiņu kultūrizglītojošo biedrību "Javir", dažādi sadarbības pasākumi jau kļuvuši par tradīciju. Latgales Centrālā bibliotēka sadarbojās ar Ukraiņu kultūras centru "MRIJA" un arī šajā laikā turpināja to darīt. Rīgas Centrālajā bibliotēkā tika izveidots ukraiņu ģimeņu klubiņš "Kopā būšana". Bibliotēkās tika veidotas izstādes, kuru autori ir Ukrainas bēgļi.

Latvijas publiskajās bibliotēkās pārskata gadā tika nodarbināti 6 Ukrainas bēgļi. Rīgas Centrālajā bibliotēkā, Jelgavas Pilsētas bibliotēkā, Latgales Centrālajā bibliotēkā, Preiļu Galvenajā bibliotēkā un Rēzeknes Centrālajā bibliotēkā. Rīgas Centrālajā bibliotēkā uz info tāfelēm bija rakstīts, ka šeit strādā kolēģi no Ukrainas un interesentiem ir iespēja saņemt individuālo konsultāciju, sarunāties savā dzimtajā valodā.

Arī darbs ar ukraiņu bērniem un jauniešiem publiskajās bibliotēkās notika veiksmīgi un bibliotēkas spēja atrast labāko pieeju, lai piedāvātu kvalitatīvus pakalpojumus šai mērķauditorijai.

Medijpratība kā drošības instruments

2022. gada 8. novembrī LNB organizēja semināru Latvijas bibliotekāriem "**Ukraina dezinformācijas frontē: kā palīdzēt un ko varam mācīties**". Pasākumā ar uzrunu uzstājās Ukrainas vēstnieks Latvijā Oleksandrs Miščenko.

Bibliotēkas darbojas nozīmīga visu demokrātisko iekārtu pamatmērķa sasniegšanai – sabiedrības medijpratības veicināšanai. Kā norādīts IFLA Publisko bibliotēku manifestā (2022), "viens no publisko bibliotēku pamatuzdevumiem ir uzsākt un atbalstīt rakstpratības pasākumus un programmas un piedalīties tajās, lai attīstītu lasīšanas un rakstīšanas prasmes un veicinātu medijpratības, informācijpratības un digitālās pratības attīstību visiem cilvēkiem jebkurā vecumā, tādējādi nodrošinot informētas un demokrātiskas sabiedrības attīstību." Gan ar lasīšanas veicināšanas programmām, piemēram, "Grāmatu starts", "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija", gan ar konkrētām informācijpratības un medijpratības nodarbībām Latvijas publiskās bibliotēkas ir nozīmīgas savas kopienas pārstāvju izglītošanās un atbalstītājas ceļā uz

"Skatoties uz šodienu, mums ir labi izstrādāta cīņa ar dezinformāciju sistēmu un ir izveidojusies sabiedrības imunitāte. Tas notika pēc 2014. gada Krimas aneksijas, tādēļ tas, cik varonīgi šobrīd cīnās Ukrainas armija, tas, kāds ir arī kopējais tautas noskaņojums – tas ir rezultāts tam, kas tika īstenots pēc 2014. gada, kad tika aizliegti prokrieviskie politiskie spēki, tika samazināta krievu valodas ietekme uz ukraiņu valodu, uz sabiedrību kopumā un īstenota virkne citu pasākumu, kas bija vērsti uz dezinformācijas novēršanu."

*– Ukrainas vēstnieks Latvijā
Oleksandrs Miščenko*

pašizaugsmei, gudrāku un pārdomātāku mediju patēriņu, kā arī sociālo noturību pret dezinformāciju un krāpšanas mēģinājumiem. Īpašas aktivitātes tiek vērstas uz bērniem un jauniešiem, kas tiek izglītoti par drošību internetā un senioriem, kas attīsta digitālās prasmes un trenē noturību pret manipulatīvu informāciju. Publiskajās bibliotēkās medijpratības aktivitātes bērniem un jauniešiem 2022. gadā īstenotas sadarbībā ar Latvijas Drošāka interneta centru (Drošāka interneta diena, Drošāka interneta vēstnešu aktivitātes), Gētes institūtu Rīgā (projekts [Multi]Medijpratība), uzņēmumu "TET" (TET skoliņa), LNB (seminārs "Sākumpunkts medijpratībai") un citiem partneriem.

Savukārt *IFLA* "Ziņojums par attīstības tendencēm" (2021. gada atjauninājums) vēsta, ka "Bibliotēkām, izmantojot gan savu pieredzi, gan kvalitatīvas informācijas meklēšanas vietas reputāciju, potenciāli varētu būt ietekme plašākās politiskajās diskusijās par informācijpratību. Šajā jomā tās varētu pat sadarboties ar sociālo mediju uzņēmumiem, piemēram, lai nodrošinātu mācības un atbalstu cīņā pret apzinātu dezinformāciju." Pieaugot informācijpratības un medijpratības lomai, Latvijas publiskās bibliotēkas arvien vairāk apzinās savu lomu kā vietas medijpratības izaugsmei – notiek jauniešu radošās darbnīcas, mācības, tikšanās ar žurnālistiem un autoriem. Jauniešu izaugsmei notiek tikšanās ar influenceriem (biedrības "Medijpratējs" pasākumi "Influencerpratība", *IREX* kurss "Very Verified" par influenceru saturu), savukārt seniori labprāt tiekas ar žurnālistiem (LNB projekts "Ar viedumu medijpratībā").

Arī skolu bibliotēkas gan individuāli, gan sadarbībā ar publiskajām bibliotēkām aktīvi iesaistās medijpratības darbā. Latvijas skolu bibliotēkas līdzvērtīgi publiskajām bibliotēkām veic medijpratības kā ikdienas prasmes veicināšanas darbu ar saviem apmeklētājiem – skolēniem no 1. līdz 12. klasei. LNB kā nozares virzītāja piedāvā skolu bibliotēkām regulāru profesionālo atbalstu, resursus un mācības, lai pilnveidotu arī pašu skolu bibliotekāru medijpratību. Vienlaikus skolu bibliotēkas saņem atbalstu un īsteno pasākumus arī ar citu institūciju un organizāciju, piemēram, Latvijas Drošāka interneta centra vai *Skola2030* atbalstu. Skolu bibliotēkas veic gan savu pamatfunkciju kā literatūras un informācijas saņemšanas punkts, gan piedāvā plašāka mēroga iespējas, piemēram, bibliotekārās stundas, pulciņus un citas aktivitātes, kas sevī ietver arī skolēnu medijpratības attīstīšanu. Piemēram, 2022. gada Drošāka interneta dienas aktivitātēs iesaistījušās 183 skolas un bibliotēkas un kopumā 17 000 skolēnu. Aktivitāti skolas izrāda arī ikgadējā Digitālajā nedēļā pavasarī un Medijpratības un informācijpratības nedēļā oktobra beigās. Šīs aktivitātes sasaucas ar *IFLA* Skolu bibliotēku vadlīnijās norādīto, ka "skolas bibliotēkas uzdevums ir izglītēt skolēnus, lai viņi nepārtraukti mainīgajā pasaulē prastu atrast informāciju, kā arī izmantotu to atbildīgi un ētiski."

2. ieteikums: “Mums jābūt atvērtākiem (..) un jādarbojas ar plašāku jautājumu loku”

“Arvien svarīgāks kļūst jautājums par bibliotēku lomu vides politikā un klimatricībā. Mūsu institūcijas acīmredzami ietekmē pārmaiņas, ar kurām saskaras sabiedrība kopumā. Bibliotēkas var kļūt par stūrakmeni jebkuriem centieniem panākt uzvedības maiņu, kas nepieciešama, lai efektīvi reaģētu uz klimata pārmaiņām. Sarunās ar citiem mums būs jāspēj skaidri un spēcīgi sasaistīt plašākus politikas mērķus ar plašākām bibliotēku programmām, kuru mērķis ir veicināt pozitīvas pārmaiņas, kas balstās uz ikviena iespējām realizēt savu potenciālu.” (IFLA “Ziņojums par attīstības tendencēm” 2022. gada atjauninājums)

IFLA tendenču ziņojumā tiek uzsvērts, ka bibliotēku darbs nav pašmērķis, bet gan tilts uz citām nozarēm un vidutājs starp kopienu un valsti. Latvijas bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2027 I **stratēģiskais mērķis ir “veicināt bibliotēku nozares ilgtspēju”**. Lai to nodrošinātu, svarīga ir pārdomāta iesaiste dažādos starpnozaru projektos, darbojoties ar plašu jautājumu loku. IFLA tendenču ziņojumā tiek arī izcelta bibliotēku loma ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanas plānā 2030. gadam un klimatpratības īstenošanā un veicināšanā. Nozares stratēģijas IV **stratēģiskais mērķis ir “sekmēt sabiedrības līdzdalību kultūras, izglītības, pētniecības un citos kopienu attīstības procesos”**, kur 8. rīcības virziens ir attīstīt **“bibliotēkas kā kopienu stiprinātājas un ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešējas”**. Viens no šī virziena uzdevumiem ir veicināt bibliotēku lokālās kultūrvides izzināšanas darbu vietējo kopienu atmiņas saglabāšanai un identitātes nostiprināšanai, īpaši norišu cikla “Latviešu grāmatai 500” ietvaros, kurā aktīvi iesaistās arī reģionu bibliotēkas. 2022. gadā Latvijas bibliotēkas piedalījās dažādos vietēja mēroga un starptautiskos projektos, kā arī pieauga bibliotēku loma IAM sasniegšanā. Bibliotēku uzdevums ir arī veicināt izpratni par ilgtspējīgas attīstības mērķiem sabiedrībā, atbalstīt sabiedrības līdzdalību un iniciatīvas, kā arī īstenot mērķus bibliotēkas darbībā, pakalpojumos un ikdienas darbā. Gandrīz katrs bibliotēku veiktais solis kopienas labā ir arī solis pretim ANO IAM īstenošanai. Pirmkārt, jau īstenojot bibliotēkām visbūtiskākā 16. IAM “Miers, taisnīgums, laba pārvaldība” apakšpunkta 16.10. daļu “nodrošināt publisku piekļuvi informācijai”. Bibliotēku darbība skar arī citu mērķu īstenošanu.

LNB ciklā “Latviešu grāmatai 500” tiek stiprināta latviešu valodas vērtība

No 2021. līdz 2025. gadam norisinās notikumu cikls “Latviešu grāmatai 500”, godinot pirmās grāmatas latviešu valodā piecsimtgadī. Ciklu īsteno LNB sadarbībā ar citām

kultūras un atmiņas institūcijām. Apjomīgajā piecu gadu programmā (2021–2025) tiek izcelti nozīmīgākie procesi, kas reiz aizsāka latviešu rakstītā un iespēstā vārda izplatību.

LNB 2022. gadā noritēja pētnieciskais darbs, sagatavojot monogrāfijas, kas veltītas grāmatniecības jautājumiem un personībām, izstādes un zinātniskās konferences. Notikumu cikla ietvaros izstādi “Modināšana. Stāsts par hernhūtiešiem” atklāja toreizējie Valsts prezidents Egils Levits un Kultūras ministrs Nauris Puntulis. Izstādē eksponēts unikāls materiāls – hernhūtiešu rokraksti no LNB krājuma. 2017. gadā tie tika iekļauti UNESCO programmas “Pasaules atmiņa” Latvijas nacionālajā reģistrā. Izstādi papildināja lasījumi, akadēmiskas sarunas un ekskursijas. Tika izveidota cikla [“Latviešu grāmatai 500”](#) mājas lapa, kas nepārtraukti papildināta ar cikla aktualitātēm, kā arī Latvijas Bibliotēku portāla sadaļa [“Latviešu grāmatai 500”](#) ar uzsvāru uz bibliotēku aktivitātēm reģionos. Sadarbībā ar Latvijas Radio I tiek veidoti radio raidījumi [“Grāmatai pa pēdām”](#) par to, kā piecu gadsimtu garumā latviešu valoda un grāmatniecība saglabājusies līdz mūsdienām, un kā rakstītās formas izplatība un lietošanas paradumi mainās cauri laikiem. Sagatavots un iesniegts notikumu cikla “Latviešu grāmatai 500” pieteikums starptautiskajam UNESCO jubileju kalendāram.

Norišu struktūra veidota tā, lai katrā no gadiem izceltu kādu tematisko virzienu, kam pakārtoti iecerētie pasākumi, izstādes, izdevumi un citas norises. 2022. gada tēma bija “Latviešu valoda rokrakstos un laikrakstos”. Kā viens no centrālajiem notikumiem izceļama vērienīga izstāde Ģederta Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzeja izstāžu zālē – ““Latviešu Avīzes” 200: ceļā uz mediju sabiedrību”, ko kopīgi organizēja LNB un Ģederta Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejs un kas bija apskatāma no 2022. gada 26. oktobra līdz 2023. gada 25. janvārim. Tieši Jelgavā 1822. gadā tika izdots pirmais laikraksts latviešu valodā “Latviešu Avīzes”, tā iedibinot avīzniecības laikmetu, kura turpinājums mūsdienu redzams interneta ziņu portālu, elektronisko mediju un citu plašsaziņas līdzekļu darbībā. 2022. gada 6. decembrī izstādi papildināja jubilejai veltīta konference un diskusija. Par nozīmīgā laikraksta ilgās pastāvēšanas panākumiem runāja gan Latvijas, gan Igaunijas un Lietuvas pētnieki, savukārt īpašā panelīdiskusijā mediju eksperti vērtēja preses un mediju attīstību mūsdienās un nākotnē.

Notikumu cikla “Latviešu grāmatai 500” ietvaros LNB Bibliotēku attīstības centrs ar KM atbalstu 2022. gadā uzsāka daudzveidīgu norišu programmu Latvijas reģionu publiskajās bibliotēkās par grāmatniecības vēsturi, grāmatām, lasīšanu, rakstīšanu un to nozīmību un iespējām mūsdienās. 9 Latvijas novadu bibliotēkās notika 10 dažādu formātu norises (izstādes, semināri, diskusijas, konferences, literārie pārgājieni, materiālu vākšana un izpēte u.c.), kas tika veltītas cikla 2022. gada tēmai – rokraksti un laikraksti. Projektā piedalījās un norises īstenoja Jēkabpils pilsētas bibliotēka, Gulbenes novada bibliotēka, Valkas novada centrālā bibliotēka, Balvu novada Centrālā bibliotēka, Bauskas Centrālā bibliotēka, Madonas novada bibliotēka, Liepājas pilsētas Centrālā zinātniskā bibliotēka, Saldus novada bibliotēka un Aizkraukles novada centrālā bibliotēka.

KM atbalstītās programmas ietvaros 2022. gadā tika uzsākta video eseju sērija par Latvijas bibliotēku krājumu pērlēm. Ciešā sadarbībā ar Latvijas bibliotēkām tika sagatavotas piecas video esejas ar mērķi izcelt un izgaismot bibliotēku īpašās un senākās grāmatas, atklāt grāmatu kolekcijas, kas ir kļuvušas par grāmatniecības vēstures sastāvdaļu, kā arī aktualizēt grāmatu un bibliotēku savstarpējo mijiedarbību un dažādos likteņus gan pilsētās, gan reģionos. Video eseju sēriju uzdevums ir aicināt Latvijas bibliotēkas ieskatīties savu bibliotēku krājumos un pastāstīt sabiedrībai par pērlēm, iepazīt tuvāk personas, kurām bijusi liela nozīme grāmatniecības procesos.

LNB Youtube kanālā, kā arī **“Latviešu grāmatai 500”** oficiālajā tīmekļvietnē un Latvijas Bibliotēku portāla **ciklam veltītajā sadaļā** var iepazīt pārskata gadā tapušās video esejas: **Latvijas Neredzīgo bibliotēkas Braila raksta nodaļas vadītājas Guntas Bites stāstījumu par pirmām grāmatām latviešu valodā braila rakstā, Rīgas Centrālās bibliotēkas filiālbibliotēka “Avots” vadītājas Ineses Vanagas stāstījumu par Helmara Rudziša izveidotās izdevniecības kolekciju “Grāmatu draugs”, Liepājas Centrālās zinātniskās bibliotēkas Vienotā fonda un SBA nodaļas vadītājas Elīnas Jurbergas stāstījumu par Vecbibliotēkas krājumu un tā vecāko grāmatu.** Lai izceltu grāmatniecības daudzveidību un sāktu gatavoties 2023. gada tēmai “Tekstu izplatība senāk un tagad (izdevēji)”, 2022. gadā tika sagatavoti arī video par grāmatizdevējiem: **video eseja par izdevējiem Dūņiem – Jāni un Kārli Valmierā** un Rūjienas puses ievērojamām personībām – **apgaismības darbinieku, mācītāju un grāmatizdevēju Gustavu Bergmani (1749–1814).**

Projekti kā publisko bibliotēku “durvis” uz jaunām iespējām

Bibliotēku dalība projektos 2022. gadā paplašināja un uzlaboja pakalpojumu loku dažādām mērķauditorijām, tā stiprinot bibliotēkas pienesumu vietējā kopienā.

Lasītprieka veicināšanai kopienā atbalstu sniedza dalība Valsts Kultūrkapitāla fonda (VKKF) konkursos. Ar fonda palīdzību 2022. gadā reģionos tika realizētas tikšanās ar vairāk nekā 90 autoriem, tulkotājiem, ilustratoriem. Piedaloties vietējās pašvaldības izsludinātajos konkursos, bibliotēkas rīkoja mācības vietējiem iedzīvotājiem jaunu prasmju apgūšanai, organizēja bērnu un jauniešu nometnes, kanisterapijas nodarbības. Tika izstrādāti pagasta vēstures informācijas stendi, veidotas āra lasītavas un vides objekti, lielformāta āra spēles, notika pagasta vēsturisko vietu sakopšanas darbi, vēstures materiālu apkopošana un digitalizācija, pastaigu takas labiekārtošana. Piemēram, Ugāles bibliotēka Ventspils novadā kopā ar domubiedru grupu atjaunoja Ugāles vēsturisko pastaigu taku, atklājot ciemata vēsturi un simtgadīga meža skaistumu. Tā tiek radītas nozīmīgas apkaimes kultūrvietas, veicinot kopienas iekļaušanu sociālajā un kultūras vidē.

“Dalība projektos norit ar mērķi uzlabot bibliotēkas pakalpojumu kvalitāti, daudzveidot tos, veidot bibliotēku mūsdienīgāku un lasītājiem draudzīgāku, lai nodrošinātu visa vecuma mērķauditorijām saturīgu, kulturālu atpūtu un radošu brīvā laika izmantošanu, veicinātu lasīšanas paradumu attīstību, ieinteresētu jauno paaudzi apmeklēt bibliotēku un izmantot tās pakalpojumus.”

– Jelgavas Pilsētas bibliotēka

Bibliotēkas darbinieki iesaistījās vietējo kopienu biedrību darbībā, bija iniciatori biedrību dibināšanā, lai piedalītos projektu konkursos un tādā veidā gūtu papildus finansējumu savu ideju realizācijai. Iedzīvotāju ierosinātu projektu rezultātā Zorģos (Bauskas novads) tapa grāmatu apmaiņu mājiņa. Latvijas valsts mežu projekta ietvaros tika popularizēta dabas taka gar Līgatnes upi Nītaures pagastā, Nītaures pagasta bibliotēkā tika izveidota izstāde par dabas taku, veidoti reklāmas materiāli ar dabas takas objektiem.

LR Zemkopības ministrija un Lauku atbalsta dienests atbalstīja **bibliomāta iegādi Viļānu pilsētas bibliotēkai. "Mežpils alus" projektu konkursā "Dari savu pilsētu labāku!"** tika iegūts atbalsts viedā sola un veloapkopes stacijas izveidei pie Gulbenes novada bibliotēkas.

Dalība projektā "*Europe Direct*" ļāva 13 reģiona galvenajās bibliotēkās turpināt informācijas centru darbu, informēt vietējo sabiedrību par Eiropas Savienības (ES) jautājumiem un veidot saikni starp ES institūcijām un iedzīvotājiem. Ārlietu ministrijas projektu konkurss Eiropas dienas pasākumiem ES informācijas punktos veicināja jauniešus kļūt par aktīviem un iesaistītiem pilsoņiem, īstenot vietējo politiku un piedalīties ES pasākumu veidošanā.

Liepājas pilsētas Centrālā zinātniskā bibliotēka pieņēma Klaipēdas pilsētas pašvaldības Imanuela Kanta publiskās bibliotēkas uzaicinājumu kļūt par Lietuvas, Norvēģijas un Latvijas starptautiskā projekta "*Blue Libraries/ Zilās bibliotēkas*" sadarbības partneri, uzņemoties projekta informatīvā partnera funkcijas. Projekta mērķis ir izprast zilās ekonomikas potenciālu un audzēt ilgtspējīgu jauniešu uzņēmējdarbību zilās ekonomikas jomā.

Nordplus projektos aktīvi piedalās Valmieras bibliotēka, Gulbenes bibliotēka. Iesaiste tajos paredz bibliotekāru pieredzes apmaiņas apgūšanu pieaugušo izglītības jomā un jaunas idejas bibliotēku darbam ar pieaugušo auditoriju. Eiropas Sociālā fonda projekts "Veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumi Jēkabpilī" paredz dažāda satura klātienē un tiešsaistē pasākumus bibliotēkā par veselības jautājumiem.

ERASMUS+ programmas projektos aktīvi darbojas Jelgavas pilsētas bibliotēka. Projekta "Jaunieši košāki par iztēli" ietvaros bibliotekāri apgūst prasmes, kā sadarboties un strādāt ar jauniešiem neformālās izglītības kontekstā. Stratēģiskās partnerības pieaugušo izglītības sektorā projekta "Lauku un reģionālās bibliotēkas kā vietējie ģimenes uzņēmējdarbības centri" ietvaros izstrādāti **e-mācību moduļi** par uzņēmējdarbību izmantošanai bibliotēkās, mentoringa metodika un e-mācību kursa modulis bibliotekāriem, politikas dokuments projekta sasniegto rezultātu labākai izmantošanai. Projekts "Digitālā lasīšana trešajai paaudzei" realizēts ar mērķi palielināt piekļuvi jaunajām komunikācijas tehnoloģijām gados vecākiem pieaugušajiem un attīstīt digitālās lasīšanas kultūru starp iedzīvotājiem vecumā no 60 gadiem, attīstīt kompetences pedagogiem un bibliotēku darbiniekiem, kas strādā ar gados vecākiem pieaugušajiem.

Par veiksmīgāk realizētajiem projektiem bibliotēku darbinieki uzskata tos, kuri sagatavoti un realizēti, sadarbojoties vairākām iestādēm, organizācijām, biedrībām un iesaistot aktīvākos iedzīvotājus.

“Lai varētu izstrādāt un realizēt vērienīgākus projektus, svarīga ir vietējās sabiedrības ieinteresētība un iesaiste to realizēšanā. Bibliotēka var būt vairāk kā sadarbības partneris citām organizācijām, kas ar savu atbalstu sekmē kopienas iniciatīvu.”

Akadēmisko bibliotēku iesaiste starptautiskos projektos

– Alūksnes novada bibliotēkas struktūrvienība Ilzenes bibliotēka

Latvijas Universitātes (LU) Bibliotēka piedalās starptautiskā projektā “Universitāšu bibliotēkas kā zinātnisko komūnu un sabiedrības sadarbības veicinātājas Baltijas valstīs amatierzinātnes kontekstā” (*University libraries strengthening the academia-society connection through citizen science in the Baltics*), lai palīdzētu izzināt un veicināt izpratni par akadēmisku bibliotēku lomu sabiedriskās zinātnes jeb amatierzinātnes (*Citizen Science*) aktivitātāšu integrēšanā pētnieciskos projektos Baltijas valstīs. Projekta ietvaros tiek organizētas vairākas aktivitātes, **veikts nopietns pētījums** “Virzītājspēki un šķēršļi iedzīvotāju līdzdalībai atvērtajā zinātnē un universitāšu bibliotēku loma Baltijā”. **Atvērtā zinātne** (*Open Science*) ir kustība, kuras mērķis ir padarīt brīvi pieejamus zinātniskos pētījumus, datus un to izplatīšanas iespējas visiem zinātniskās sabiedrības līmeņiem – gan profesionāļiem, gan amatieriem. Kustība iegūst arvien lielāku lomu zinātnes attīstības veicināšanai pasaulē. **Sabiedriskā zinātne** ir kopradē balstīts pētniecības process, kurā iedzīvotāji vai amatierzinātnieki sadarbojas ar zinātniekiem, kuri nodarbojas ar pētniecību profesionāli, bieži vien ir ieguvuši pēcdiploma grādu, un strādā zinātnes jomā. No iedzīvotāju puses tie var būt arī cilvēki, kas ir ieguvuši izglītību zinātnes jomā vai piedalījušies pētījumos, bet nav algoti kā zinātnieki, kā arī lielā mērā – skolēni. Līdzdarbošanās un sadarbība sabiedriskā zinātnē ļauj eksperimentus, pētījumus vai izmeklējumus veikt plašā mērogā, nepārtraukti, nodrošinot zinātniekiem lielas un daudzveidīgas datu kopas, kuras citādi varētu nebūt pieejamas. Turklāt tas nodrošina mijiedarbību starp sabiedrību un zinātniekiem, kas var pozitīvi ietekmēt informācijpratības līmeni kopumā un palielināt dalībnieku izpratni par nozarēm, pētniecības jomām un objektiem dažādos kontekstos, kā arī no dažādiem skatupunktiem, tādējādi var arī ietekmēt politiku un lēmumu pieņemšanu dažādos mērogos, tostarp, piemēram, dabas daudzveidības saglabāšanas centienos. Šāda rīcība saskan ar nozares III stratēģiskā mērķa “nodrošināt kultūras, izglītības un pētniecības resursu un pakalpojumu pieejamību” 7. rīcības vrienu “pakalpojumu attīstību pētniecības un zinātnes atbalstam”.

Transporta un sakaru institūta bibliotēka ir panākusi vienošanos ar Berlīnē bāzēto akadēmisko izdevniecību *Springer Nature (SP)* par bibliotēkas un akadēmiskā personāla iesaisti pilotprojektā ar mērķi palīdzēt izstrādāt *SP* jauno pētniecības atbalsta rīku *Springer Nature Navigator*. Minētais rīks būs daļa no *Nature Research Intelligence* rīku komplekta, kas palīdz pētnieciskām organizācijām, atbildīgajam institūcijām un finansētājiem plānot un stratēģiski ieguldīt, lai maksimāli palielinātu pētniecības

un attīstības efektivitāti. Transporta un sakaru institūtam uzsāktajā pilotprojektā ir eksperta loma. Tieši bibliotēka bija idejas iniciatore un galvenā koordinatore starp izdevniecību un augstskolu. Projekts veicinās augstskolas atpazīstamību, sniegs jaunu pieredzi pētniecības atbalsta jomā.

2022. gadā tika turpināts un noslēgts *Erasmus+* Stratēģiskās partnerības projekts pieaugušo izglītības sektorā “Medicīnas informācijas pratība” (2019–2021), kura ietvaros sadarbojās LNB un Baltijas valstu medicīnas bibliotekāri no Rīgas Stradiņa universitātes, Lietuvas Veselības zinātnes universitātes, Tartu Universitātes slimnīcas un Tallinas Universitātes. Nozīmīgs notikums 2022. gadā bija projekta noslēguma tiešsaistes konference, kurā piedalījās visi projekta partneru pārstāvji. Tika demonstrēti projekta intelektuālie rezultāti, tai skaitā neformālās izglītības programmas “Medicīnas informācijas pratība” izstrāde un aprobācija un izstrādātā metodoloģiskā e-grāmata **“Medicīnas informācijas pratība”** pasniedzējiem.

Bibliotēku loma IAM sasniegšanā pieaug

Bibliotēkas kā fiziskas un virtuālas vietas, kur nākam bagātināt sevi, lai caur iegūtajām zināšanām palīdzētu uzlabot savu un kopienas dzīvi, ir kopienu ilgtspējīgas attīstības centri – aicinot izzināt vietējo un pasaules izaicinājumu kopsakarības; rosinot zināšanu un kultūras mantojuma nodošanu nākamajām paaudzēm; diskutējot par klimata pārmaiņām un bioloģiskās daudzveidības izzušanas risku; veicinot iekļaujošas un taisnīgas sabiedrības attīstību; iekļaujoties kultūras un mūžizglītības procesos; sekmējot pilsonisko līdzdalību un ilgtspējīgu kopienas attīstību.¹ Latvijas bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2028 8. rīcības virziens ir attīstīt “bibliotēkas kā kopienas stiprinātājas un ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanas”. 2022. gadā Latvijas Bibliotēku portālā tika izveidota sadaļa **“Ilgtspējīgas attīstības mērķi”**, lai iepazīstinātu nozares profesionāļus ar to, kas IAM ir, demonstrētu 17 mērķu saistību ar bibliotēkām un Latvijas iesaisti mērķu sasniegšanā. “Bibliotēkas eksistē, lai kalpotu ilgtspējīgas attīstības mērķiem,” **intervijā** uzsver *IFLA* prezidente Barbara Lisona. 2022. gadā apritēja 5 gadi, kopš savu darbību uzsāka *IFLA* Pasaules bibliotēku karte (***Library Map of the World***), kuras viena sadaļa veltīta ilgtspējīgas attīstības mērķu stāstiem. IAM stāsti parāda, kā bibliotēkas dažādās valstīs dod ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā un darbojas kā partneri vietējo attīstības vajadzību apmierināšanā. 2022. gadā LNB turpināja sadarbību ar *IFLA* Pasaules bibliotēku karti, ikgadēji iesniedzot bibliotēku oficiālās statistikas apkopojumu, tomēr no Latvijas kartei joprojām nav iesūtīts neviens IAM stāsts. 2022. gada sākumā tika publicēts *EBLIDA* un LNB kopīgi sagatavotais **“Otrais Eiropas ziņojums par ilgtspējīgu attīstību un bibliotēkām”**.

1 www.biblioteka.lv/iam-piemeri/

3. ieteikums: “Jāstiprina un jāuzlabo mūsu interešu aizstāvība”

“Daudz atkarīgs no tā, kā sevi pasniedzam. Mums jāatzīst efektīvas komunikācijas nozīme – prasme, kurā vērts ieguldīt. Tas ietver spēju pārlicinoši sarunāties ar lietotājiem un citām ieinteresētajām personām, tostarp politikas veidotājiem. Var izklausīties banāli, bet pirmais solis šajā virzienā ir kļūt par labākiem klausītājiem – veltīt laiku, lai pilnībā saprastu gan to, kas citiem rūp, gan to, kādu valodu viņi lieto. Nevaram gaidīt, ka citi runās “bibliotēkas valodā”, drīzāk mums būs jārunā viņu valodā, lai maksimāli palielinātu iespēju, ka mūsu argumenti tiks saprasti. Otrais solis ir pārlicināt, ka atbalsta sniegšana bibliotēkām rada abpusēji izdevīgu situāciju.” (IFLA “Ziņojums par attīstības tendencēm” 2022. gada atjauninājums)

Interesu aizstāvība ir galvenie atslēgvārdi IFLA tendenču ziņojumā. Arī Latvijas bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2027 I stratēģiskais mērķis ir **“veicināt bibliotēku nozares ilgtspēju”** un tā 1. rīcības virziens ir **“bibliotēku darbības normatīvā un praktiskā nodrošinājuma pilnveide”**. Tas iekļauj arī Latvijas bibliotēku nozares interešu pārstāvniecību nacionālā un starptautiskā mērogā, tai skaitā, spēcīnāt arī nozares nevalstiskās organizācijas. Starptautiskā līmenī Latvija līdzdarbojās EBLIDA darba grupās un IFLA sekcijās; nozares intereses tiek pārstāvētas arī Eiropas Zinātnisko bibliotēku asociācijā (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – LIBER*), Eiropas Nacionālo bibliotēku direktoru konferencē (*The Conference of European National Librarians – CENL*), Eiropas Zinātnisko bibliotēku konsorcijs (*Consortium of European Research Libraries – CERL*) u.c. starptautiskās organizācijās.

Latvijas bibliotēku nozares interešu aizstāvība nacionālā līmenī

2022. gada rudenī Latvijas Bibliotēku padomes izveidotā darba grupā tika izstrādāta Bibliotēku nozares stratēģija nākamajam plānošanas periodam no 2023. līdz 2027. gadam. Darba grupa nodrošināja dažādu bibliotēku nozares sektoru pārstāvniecību: publiskās bibliotēkas pārstāvēja Rīgas Centrālās bibliotēkas direktore Dzidra Šmita, Valmieras integrētās bibliotēkas vadītāja Daiga Rokpelne un Salaspils novada bibliotēkas direktore Daiga Orbidāne; akadēmiskās bibliotēkas pārstāvēja Latvijas Universitātes bibliotēkas direktore Mārīte Saviča, Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēkas vadītāja Ināra Aploka, kā arī Latvijas Nacionālās bibliotēkas direktors Andris Vilks; darba grupā piedalījās arī Kultūras informācijas sistēmu centra direktors Armands Magone un Kultūras ministrijas Arhīvu, bibliotēku un muzeju nodaļas vecākās referentes Vanda Bērziņa un Linda Langenfelde¹. Darba grupu vadīja LNB Attīstības departamenta direktore Katrīna Kukaine.

¹ Ziņojuma iznākšanas brīdī jau citā amatā.

Stratēģijā izvirzītās prioritātes pirmkārt balstās Valsts kultūrpolitikas pamatnostādņēs "Kultūrvalsts 2022–2027", kā arī citos nacionālās nozīmes plānošanas dokumentos, kā piemēram, Reģionālās politikas pamatnostādņēs 2021–2027 gadam, Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņēs 2021–2027 gadam, Digitālās transformācijas pamatnostādņēs 2020–2027 gadam un Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādņēs 2020–2027 gadam. Stratēģijas virsmērķis ir attīstīt bibliotēkas kā nozīmīgu resursu gudrai un ilgtspējīgai sabiedrības izaugsmei, kas nodrošina Latvijas kultūras mantojuma saglabāšanu un pieejamību, uzlabo sabiedrības rakstpratību un informācijpratību, nodrošina pilsonisko līdzdalību un atbalsta kultūras, izglītības un zinātnes procesus, veicina radošā potenciāla izmantošanu, sabiedrības saliedētības un noturības nostiprināšanu, kā arī nodrošina valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamību sabiedrībai. Četri stratēģiskie mērķi ir sekojoši:

1. Veicināt bibliotēku nozares ilgtspēju: sakārtot un aktualizēt nozares normatīvus, strādāt ar ilgtspējīgu krājumu un datu pārvaldību, sekmēt pētniecību nozares attīstībai.
2. Veicināt bibliotēku speciālistu ataudzi un profesionālo izaugsmi: nostiprināt un pilnveidot bibliotēku nozares izglītību, kā arī attīstīt nozares profesionāļu kompetences.
3. Nodrošināt kultūras, izglītības un pētniecības resursu un pakalpojumu pieejamību: attīstīt kvalitatīvus un mūsdienīgus pakalpojumus, kas balstās kopienu vajadzībās, kā arī īpaši attīstīt pakalpojumus pētniecības un zinātnes atbalstam.
4. Sekmēt sabiedrības līdzdalību kultūras, izglītības un pētniecības procesos: veidot Latvijas bibliotēkas kā kopienu stiprinātājas un ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanas, sniedzot atbalstu arī iekļaujošas, demokrātiskas un saliedētas sabiedrības veidošanā.

Vienlaicīgi ar stratēģiju ir tapis arī rīcības plāns prioritāro mērķu ieviešanai.

Latvijas bibliotēku nozares interešu aizstāvība starptautiskā līmenī

Latvijas nozares iesaiste *EBLIDA* aktivitātēs

Nozīmīga bibliotēku interešu aizstāvība norisinās starptautisku organizāciju darbā. Tā, piemēram, Latvijas bibliotēku tāpat kā citu Eiropas bibliotēku intereses pārstāv Eiropas Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju birojs *EBLIDA*. 2022. gadā *EBLIDA* pieņēma jaunu savas darbības stratēģisko plānu 2022–2025, paskatoties uz sevi kā uz Eiropas bibliotēku komunikācijas, sadarbības un tīklošanās platformu. Jaunā stratēģija balstās trīs pilāros: 1. *EBLIDA* ieguldījums ilgtspējīgā sabiedrībā; 2. *EBLIDA* ieguldījums demokrātiskā sabiedrībā; 3. *EBLIDA* ieguldījums vienlīdzīgā sabiedrībā.

2022. gada sākumā tika publicēts arī *EBLIDA* un Latvijas Nacionālās bibliotēkas kopīgi sagatavotais "[Otrais Eiropas ziņojumu par ilgtspējīgu attīstību un bibliotēkām](#)", kura rezultātus un atziņas LNB Bibliotēku attīstības centra speciālisti prezentējuši vairākos nacionāla un starptautiska līmeņa nozares pasākumos (piemēram, LBB organizētajā Bibliotēku Festivālā (27. aprīlis), *EBLIDA* ikgadējā konferencē Atēnās (14.–17. jūnijs) u.c.).

Otrs nozīmīgs darbs, kurā pienesumu deva arī Latvijas pārstāvji – [EBLIDA/ Eiropas Padomes leteikums](#) bibliotēku likumdošanai un politikai Eiropā, kas tika pieņemts Eiropas Padomē 2023. gada sākumā. Līdz ar leteikumu pieņemtās vadlīnijas sniedz politikas plānotājiem, nozares vadošajiem ekspertiem un normatīvā regulējuma izstrādātājiem tās pamattēzes, ko iekļaut likumdošanā, lai nodrošinātu nacionālā līmenī mūsdienīgu un dzīvotspējīgu bibliotēku tīklu. Pirmkārt, garantēt bibliotēku darbībā vārda brīvību, brīvu piekļuvi informācijai un iespējas demokrātiskai līdzdalībai. Otrkārt, vadlīnijas aicina skatīties uz bibliotēkām Eiropas ilgtspējīgas attīstības programmas ietvaros gan piesaistot resursus, gan darbojoties Eiropas vērtību aizsardzībā. Treškārt, globālie un vietējie apdraudējumi ir jāņem vērā, izvērtējot riskus bibliotēku darbībā un cenšoties preventīvi mazināt risku ietekmi. Ceturtkārt, šobrīd visas nozares skarošā digitālās transformācija liek meklēt jaunu, inovatīvus bibliotēku un informācijas pārvaldības paņēmienus ilgtspējīgas, uzticamas un iekļaujošas bibliotēku ekosistēmas veicināšanai. Visbeidzot, vadlīnijas neļauj aizmirst bibliotēku darbības normatīvajā regulējuma autortiesības un kultūras mantojuma aizsardzības principus. Ieteikums un vadlīnijas tiek tulkotas arī latviešu valodā.

Latvijas nozares iesaiste *IFLA* aktivitātēs

Latvijas Bibliotekāru biedrība (LBB) atbalsta Latvijas bibliotekāru dalību ikgadējā *IFLA* kongresā, kas ir viens no nozares galvenajiem notikumiem, tā dodot iespēju vietējiem bibliotekāriem vēl vairāk justies kā daļai no globālas nozares. 2022. gadā 87. *IFLA* kongress notika klātienē Dublinā, Īrijā. Par LBB pārstāvi konferencē un *IFLA* biedru kopsapulcē tika izvēlēta LBB valdes locekle un Ogres novada Ciemupes bibliotēkas vadītāja Liene Kainaize.

2022. gads arī Ogres Centrālajai bibliotēkai bija īpašs: pārmaiņu, izaicinājumu un vietējās kopienas attīstību veicinošs, bet nozīmīgākais sasniegums ir bibliotēkas darba un jaunās ēkas novērtējums *IFLA* kongresā Dublinā, kurā tā tika atzīta par vienu no četrām labākajām bibliotēkām pasaulē, pretendējot uz *IFLA/Systematic* rīkotā konkursa Gada publicētas bibliotēkas 2022 titulu. Apbalvošanas dienā ar prezentāciju *IFLA* kongresā klātienē uzstājās Ogres Centrālās bibliotēkas galvenā bibliotekāre Aija Bremšmite. Konkursa vēsturē šī bija pirmā reize, kad finālistu vidū iekļuva bibliotēka no Baltijas valstīm. Gada balvu ieguva ASV pārstāve – Mizūlas Publiskā bibliotēka.

Jaunākajā IFLA Ziņojumā par attīstības tendencēm ir uzskaitīti ieteikumi ne tikai bibliotekāriem, bet arī pašai federācijai. Tā, piemēram, D ieteikums ir “Mēs rodam iespēju ikvienam nozares pārstāvim viegli un saistoši iekļauties mūsu darbībā”. IFLA sekcijās ir ievēlēti vairāki LNB darbinieki. Nacionālo bibliotēku direktoru konferences sanāksmēs (*Conference of Directors of National Libraries, CDNL*) LNB pārstāv bibliotēkas direktors Andris Vilks. Bibliogrāfijas konceptuālo modeļu attīstības grupā (*Bibliographic Conceptual Models Review Group, BCM*) strādā Bibliogrāfijas institūta direktore Anita Goldberga². Vides, ilgtspējas un bibliotēku sekcijā (*Environment, Sustainability and Libraries Section, ENSULIB*) strādā Attīstības departamenta BAC Bibliotēku nozares eksperte Kristīne Deksnē. Katalogizācijas sekcijā – Bibliogrāfijas institūta Datu un zināšanu pārvaldības nodaļas vadītāja Maira Kreislere un Bibliogrāfijas sekcijā – Datu un zināšanu pārvaldības nodaļas Nacionālās bibliogrāfijas eksperte Ilva Āķe.

IFLA Metropoļu bibliotēku sekcijā (*Metropolitan Libraries Section*) Latviju pārstāv Rīgas Centrālā bibliotēka.

Interesu aizstāvības “ugsunkristības” Jūrmalā

Pārskata gadā saasinās bibliotēku interešu aizstāvības jautājums: Jūrmalā bibliotēku nozares, sabiedrības un mediju uzmanību piesaista Asaru un Bulduru bibliotēku liktenis, kur kopiena aktīvi iestājas par bibliotēku saglabāšanu. LNB un Latvijas Bibliotēku padome (LBP) veic aktīvu skaidrojošo darbu par bibliotēkas funkcijām un lomu kopienā. Jūrmalas pašvaldība to neņēma vērā. Jūrmalas Centrālās bibliotēkas filiāles Asaru bibliotēkas likvidācija un Bulduru bibliotēkas pārceļšana tika veikta, pamatojoties uz 2022. gada 18. augusta Jūrmalas domes lēmumu Nr. 384 “Par Jūrmalas Centrālās bibliotēkas reorganizāciju un Bulduru bibliotēkas pārceļšanu”. Lēmuma izpildes rezultātā tika likvidēta JCB struktūrvienība “Asaru bibliotēka”, bet struktūrvienība “Bulduru bibliotēka” tika pārceļta no agrākajām tās telpām Edinburgas prospektā 89 uz renovēto Jūrmalas teātri Muižas ielā 7. Šī rīcība izpelnījās plašu rezonansi gan sabiedrībā, gan plašsaziņas līdzekļos un sociālajos medijos, kā arī aktīvu nevalstisko organizāciju un vietējo iedzīvotāju iesaisti, kas parādīja publisko bibliotēku nozīmību vietējai kopienai. LNB un LBP veica aktīvu skaidrojošo darbu par bibliotēkas funkcijām un lomu kopienā.

2 Ziņojuma iznākšanas brīdī jau citā amatā.

5. ieteikums: “Mums jāsaprot, ka misijas sasniegšanas pamatā ir iesaistīšana”

“Mums ir jāpilda solījums ikvienam nodrošināt izcilus bibliotēkas pakalpojumus. Mums sevi jāuztver kā kopienas institūcijas, jēdzienu “kopiena” saprotot plaši, t. i., domājot ne tikai noteiktas teritorijas iedzīvotājus, bet arī universitāšu kopienas, ministriju vai parlamentu ierēdņu kopienas, uzņēmumu darbiniekus. Tas nozīmē gatavību pāraudzīties uz sevi no malas un pārdomāt, kā mūsu darbības veids var ietekmēt cilvēku vēlmi vai spēju izmantot bibliotēku pakalpojumus.” (IFLA “Ziņojums par attīstības tendencēm” 2022. gada atjauninājums)

Bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2027 I stratēģiskais mērķis ir **“veicināt bibliotēku nozares ilgtspēju”**. 3. rīcības virziens ir **“Pētniecības sekmēšana bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē nozares attīstībai”**. Tas ietver pētījumus bibliotēku pakalpojumu un resursu kvalitātes novērtēšanai, pētījumus vietējās kopienas vajadzību noskaidrošanai un pētījumus par cilvēku lasīšanas paradumiem. **IV stratēģiskais mērķis ir “sekmēt sabiedrības līdzdalību kultūras, izglītības, pētniecības un citos kopienu attīstības procesos”**. Viens no rīcības virzieniem ir **“bibliotēkas iekļaujošas, demokrātiskas un saliedētas sabiedrības veidošanai”**, kas ietver lasīšanas veicināšanas programmas, īpaši bērniem un jauniešiem, literatūras un grāmatniecības popularizēšanas aktivitātes.

LNB stiprina nacionālo pašapziņu dažāda vecuma auditorijām

2022. gadā LNB izstrādāja Latvijas Kultūras kanona (LKK) orientēšanās spēles “Orientējies Gaismas pilī” saturu, kas ļauj iepazīt Kultūras kanonā iekļautās personības no agrāk nenovērtētas puses, uzzinot vairāk par Latvijas rakstnieku un mākslinieku hobijiem un vaļaspriekiem, kā arī sniedz ieskatu LNB krājuma daudzveidībā. LKK ietvaros izstrādāts mācību materiāls – septiņas Latvijas kultūras kanonam veltītas nacionālo pašapziņu stiprināšanas darbalapas sākumskolas auditorijai; radītas primāri Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas pacientu vajadzībām. Cikla “Senioru trešdienas” ietvaros “Virtakas klasē”, LNB ierakstu studijā, pie Tautas grāmatu plaukta un citviet LNB novadītas septiņas tikšanās, rudens semestrī ar daudzveidīgu aktivitāšu palīdzību fokusējoties uz tematu “dzīvē nozīmīgas grāmatas”; veikti senioru īpašo grāmatu stāstu ieraksti. “Virtakas klases” radošās darbnīcas adaptētas un vadītas cilvēkiem ar dažāda veida funkcionālajiem traucējumiem. 2022. gadā lielu popularitāti ieguvis LNB digitālā gida pakalpojums, kas pieejams vairākās valodās, arī ukraiņu.

Akadēmiskās bibliotēkas meklē jaunus veidus auditorijas sasniegšanai

RTU Olaines tehnoloģiju koledžas bibliotēka 2022. gada rudenī devās pie audzēkņiem ārpus bibliotēkas sienām, īstenojot interaktīvus tematiskus pasākumus: bibliotēkāre devās mācību stundās ar prezentācijām, kā arī sagatavotiem jautājumiem par mācību tēmām *Kahoot* spēles veidā u.c. Tādējādi tika rasta atgriezeniskā saite ar bibliotēkas lietotāju un secināts, cik svarīgi ir arvien meklēt jaunus risinājumus, kā sasniegt lasītājus.

Transporta un sakaru institūta bibliotēka jaunu lietotāju sasniegšanai meklēja risinājumus, kā uzrunājoši nodot informāciju jauniešu auditorijai. Tika secināts, ka informācijai jābūt kodolīgai, konkrētai un vizuālai (video formāts) un ieplānots 2023. gadā kopā ar augstskolas Mārketinga un komunikācijas nodaļu strādāt pie īsu informatīvu videomateriālu veidošanas, domājot ne tikai par saturu, bet arī pasniegšanas veidu.

Tendences publisko bibliotēku darbā

Saskaņā ar likumu "Par valsts budžetu 2022. gadam" un likumu "Par vidējā termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024. gadam" KM piešķīra finansējumu vērienīga valsts līmeņa projekta "Grāmatu iepirkums, grāmatu starta un lasīšanas veicināšanas programma" īstenošanai, kuru koordinē LNB. Kopumā grāmatu iepirkuma programmai Latvijas publiskajām bibliotēkām 2022. gadā tika atvēlēti 200 000 EUR. Programmas mērķis ir atbalstīt grāmatniecības nozari un pastarpināti grāmatu autorus, tulkotājus un ilustratorus, kvalitatīvi papildināt Latvijas publisko bibliotēku krājumus ar pēdējo gadu izdevumiem un nodrošināt tiem plašāku Latvijas iedzīvotāju pieejamību, veicinot lasītprasmi. Ņemot vērā nepieciešamību atbalstīt grāmatniecības nozari un pastarpināti grāmatu autorus un ilustratorus, programmas ietvaros plānots iegādāties izdevumus, lai kvalitatīvi papildinātu Latvijas publisko bibliotēku krājumus. Grāmatu iepirkuma programmas ietvaros publisko bibliotēku vajadzībām tika iegādāts 480 nosaukumu grāmatu 18 591 eksemplārs no 39 Latvijas izdevējiem. Bērnu literatūras centra (BLC) organizētās lasīšanas veicināšanas programmas "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija" ietvaros tika iegādātas 33085 grāmatas un izplatītas skolu un publisko bibliotēku sistēmā un diasporas centros.

Darbā ar bērniem un jauniešiem skolu un publisko bibliotēku sadarbības lokā ietilpst LNB, reģiona galvenā bibliotēka, publiskā bibliotēka, tuvumā esošās skolu bibliotēkas, karjeras konsultanti, izglītības iestādes, lokālie muzeji, skolēnu pašpārvaldes, lokālajās biedrības, nevalstiskās organizācijas, jauniešu izglītības centri Dažas skolu bibliotēkas sadarbojas arī ar sociālo dienestu un arvien vairāk skolu bibliotēku iegūst jaunus sadarbības partnerus, īstenojot dažādus projektus Latvijā un ārpus tās.

Bibliotēkas arvien vairāk sāka ieviest bibliomāta pakalpojumus. Publiskajās bibliotēkās visā Latvijā ir vairāk nekā 30 bibliomāti. Pēc LZA Terminoloģijas komisijas Informācijas un dokumentācijas terminoloģijas apakškomisijas lūguma LZA Terminoloģijas komisija apsprieda un oficiālā lietojumā apstiprināja LZA Terminoloģijas komisijas 2022. gada 20. septembra sēdē akceptēto latviešu valodas terminu "bibliomāts" ar šādu definīciju: "Pašapkalpošanās iekārta bibliotēkā pasūtīto izdevumu saņemšanai un nodošanai 24 stundas diennaktī." (Pieņemts 20.09.2022.; prot. Nr. 6/1168.)

Vairāk par bibliomāta pakalpojumiem publiskajās bibliotēkās var lasīt rakstā **"Bibliomāta pakalpojumi Latvijas publiskajās bibliotēkās"**.

Turpinās valsts un pašvaldības vienoto klientu apkalpošanas centru izveide bibliotēkās (2023. gada sākumā bibliotēkās bija 31 centrs), bibliotēkas iesaistās iesniegumu pieņemšanā energoresursu sadārdzinājuma kompensācijai.

2022. gadā bibliotēkas turpināja īstenot izglītojošas norises, piedāvājot interešu izglītības un mūžizglītības pilnveides iespējas: kursus, lekcijas, mācības, piemēram, 3D printera meistarklases klātienē. Novadpētniecības lasījumos (Balvu Centrālā bibliotēka) notika sarunas par novada vērtībām. Bibliotēkas turpināja dalību pilsētu svētkos un citos vietējos un valsts mēroga pasākumos (Muzeju nakts, Dzejas dienas, Ģimenes dienas, Lielā talka u.c.). Pēc pārtraukuma reģionos (Balvu novads, Bauskas novads, Limbažu novads, Madonas novads, Talsu novads) atkal tika svinēti Grāmatu svētki.

Lasītājiem tika dota iespēja klausīties vinila skaņu plates (Salacgrīvas bibliotēka), darbojās āra lasītavas pie bibliotēkas (Kuldīgas novada Vārmes pagasta bibliotēka,); Siguldas novada bibliotēka, sadarbojoties ar Siguldas novada Kultūras centru "Devons", Siguldas dzelzceļa stacijas laukuma koprades laboratorijā atvēra āra lasītavu "Garām ejot", Siguldas pagasta bibliotēkā 2022. gadā ieviests jauns pakalpojums vasaras periodam: Velo bibliotēka – grāmatu un citu izdevumu piegāde uz mājām. Vairākās bibliotēkās darbojas sēklu maiņas punkti (Līvānu bibliotēka, Gulbenes novada bibliotēka, Gulbenes novada Stradu pagasta Stāķu bibliotēka, Edvarda Virzas Iecavas bibliotēka, Skultes bibliotēka, Praulienas pagasta bibliotēka, Kalsnavas bibliotēka, Riebiņu bibliotēka, Aglonas bibliotēka, Viļānu pilsētas bibliotēka), kurus organizē Latvijas Permakultūras biedrība ar mērķi lolot paaudzēs pārmantotos kultūraugus. Sēklu maiņas punktu īstenošana saskan ar 15. IAM "Dzīvība uz zemes" un jo īpaši ar tā apakšpunktu 15.5.: *"Veikt steidzamus un nozīmīgus pasākumus, lai mazinātu dabisko dzīvotņu degradāciju, apturētu bioloģiskās daudzveidības izzušanu un (..) aizsargātu apdraudētas sugas un novērstu to iznīkšanu."* Tā ir arī iekļaušanās globālā kustībā, kur šādus maiņas punktus dēvē par sēklu bibliotēkām, pirmās no kurām parādījās ASV jau 2000. gadā.

2022. gadā publiskajās bibliotēkās turpinājās iepriekšējos gados iesāktā sadarbība ar Latvijas Neredzīgo bibliotēku, piedāvājot audiogrāmatu izsniegšanu, kā arī

iespēju bibliotēkā bez maksas iznomāt zibatmiņu klausāmierīces, tā dodot iespēju klausīties zibatmiņā ierakstītās audiogrāmatas.

Siguldas novada bibliotēkā aizvadītajā gadā aizritēja intensīvs darbs pie bibliotēku sadarbības modeļa izstrādes ar skolām un pirmsskolas izglītības iestādēm. Veidojot labākas sadarbības formas, bibliotēka piedalījās izglītības iestāžu jomu dienās, organizēja tikšanos ar pedagogiem un metodiķiem. Tika uzsākts kopīgs darbs pie jauna lasīšanas veicināšanas projekta sagatavošanas.

Skolu bibliotēkas iesaistās lasīšanas veicināšanas aktivitātēs

Skolēnu lasītprasme pēdējo gadu laikā ir pasliktinājusies. Starptautiskā lasītprasmes novērtēšanas pētījuma *PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) 2021.* gada pētījuma rezultāti parāda, ka Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasmē ir 528 punkti (23. vieta pētījuma 56 dalībvalstu sarakstā), kas ir augstāk par *PIRLS 2021* pētījuma dalībvalstu vidējiem sasniegumiem, bet zemāk par Latvijas rezultātiem iepriekšējā pētījumā 2016. gadā, kad Latvijai bija 558 punkti un 11. vieta. Pētījuma dati atklāj, ka 2021. gadā meiteņu un zēnu lasītprasmes sasniegumu starpība bija vislielākā, kāda [Latvijas skolēniem līdz šim bijusi PIRLS lasītprasmes pētījumos](#). Meiteņu sasniegumi ir ievērojami augstāki. Starptautiskā lasītprasmes novērtēšanas pētījuma *IEA PIRLS 2021* [pirmie rezultāti](#).

Nacionāla līmeņa atbalstu lasīšanas veicināšanā sniedz LNB BLC organizētā lasīšanas veicināšanas programma "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija" un "Nacionālās skaļās lasīšanas sacensības". Sacensību ideja radās, lai lasīšanā vairāk iesaistītu riska grupu – zēnus. Kopumā "Bērnu, jauniešu, vecāku žūrijas" programmā 2022. gadā iesaistījās 852 skolu un publiskās bibliotēkas. 20'100 lasītāji vecumā no 5 gadiem līdz pat sirmam vecumam sniedza rakstisku atsaukumi par izlasīto. Skolu bibliotekāru seminārā 2023. gada 13. aprīlī [priekšlasījumā](#) tika stāstīts par lasīšanas veicināšanas aktivitātēm un rezultātiem 2022. gadā. Minot galvenos secinājumus, ko dod šāda organizēta lasīšanas programma – tā nodrošina piekļuvi jaunām, aktuālām grāmatām lasītprīeka veicināšanai. 3 gadus LNB BLC darbinieki ir sastādījuši metodiskos materiālus un darba lapas par "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrijas" grāmatām, kas ļauj skolotājiem veiksmīgi integrēt daļliteratūru mācību procesā, jo metodika ir pieejama ["Skola2030" mācību materiālu krātuvē](#), kā arī LNB tīmekļvietnē. Lasītāju kopienas veidošana ir blakus rādītājs, bet ne mazāk svarīgs. Rakstītais vārds kļūst par sarunu tematu. Literārā latviešu valoda palīdz apturēt valodas nonivelēšanos, iesaista mazākumtautību lasītājus lasīšanas procesos latviešu valodā. Tā ir nozīmīga integrācijas politikas īstenošana. Visbeidzot, jau no pirmāsākumiem programma īsteno mērķi konsolidēt valsts un pašvaldības līdzekļus kopīgām aktivitātēm lasīšanas veicināšanā.

2022. gada 24. septembrī LNB Ziedoņa zālē norisinājās [Nacionālo skaļās lasīšanas sacensību fināls](#). Sacensībās piedalījās 30 reģionālie lasīšanas čempioni no visas valsts, viņu vidū 16 meitenes un 14 zēni.

Lasīšanas veicināšanas programmā "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija" skolas uzsāka darboties 2005. gadā. 2019. gadā programmā piedalījās 182 skolas, 2020. gadā, līdz ar papildu finansējumu no Valsts izglītības satura centra, programmā iesaistījās ap 330 skolu. 2022. gadā programmā darbojās jau 361 skola.

Skolu bibliotekāri pārskata periodā pievērsa pastiprinātu uzmanību lasīšanas veicināšanai ne tikai "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrijas" ietvaros – tika īstenoti lasītāju klubīni, interešu izglītības pulciņi, kuros tika sekmēta lasītprasme un teksta izpratne, tika izmantotas izglītojošas spēles lasītprasmes uzlabošanai un vārdu krājuma paplašināšanai, lasīšanas stundas klasēs, bibliotekāram aizvietojojot skolotāju utt. Piemēram, Jelgavas tehnikums (no 2019. līdz 2022. gadam) īstenoja projektu "**Efektīvas lasīšanas stratēģijas jauniešu izglītībā**" ERASMUS+ ietvaros. Projekta laikā tika izstrādāti **metodiskie materiāli** lasīšanas paradumu un lasītprasmes veicināšanai, kā arī īstenotas vairākas aktivitātes – apmācības pedagogiem, vadības komandas sanāksmes un konferences projekta rezultātu popularizēšanai Polijā, Latvijā un Lietuvā. Ņemot vērā projekta laikā gūto pieredzi un zināšanas, projekta partneri izstrādāja arī ieteikumus pašvaldībām, lai norādītu uz aktivitātēm, kas būtu veicamas lasīšanas popularizēšanai jauniešu vidū.

"Lasīšanas veicināšanas programmas "Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija" ietvaros tika organizētas nodarbības, kur skolēni paši veic grāmatu novērtējumu pēc vairākiem kritērijiem: grāmatu vāka noformējums (tehnoloģijas un dizains), ilustrācijas, teksta drukas lielums (vizuālā māksla), teksta saturs (latviešu valoda)."

– Rīgas 22. vidusskolas bibliotēka

(Citāts no LNB BAC gatavotās skolu bibliotēku 2022. gada anketas)

Bulduru tehnikuma bibliotēka skolā iekārtoja labo grāmatu maiņas punktu "Lasi un mainies! Mainies un lasi!", kurā audzēkņi un ikviens skolas darbinieks jebkurā laikā var atrast, paņemt un iemainīt labas dažādu valodu grāmatas. Īpaši šo plauktu iecienījuši tehnikuma audzēkņi, kuri dzīvo dienesta viesnīcā, kā arī tie, kuriem jāmēro garš ceļš uz skolu sabiedriskajā transportā. Siguldas Valsts ģimnāzijas bibliotēka iniciēja lasīšanas veicināšanas blogu "**Grāmat(at)zīme**", kurā ikviens skolēns aicināts pēc paša izvēles lasīt un vērtēt grāmatas. Bloga uzdevums ir apvienot grāmatu mīļotājus, ļaut dalīties atsauksmēs par vērtīgu lasāmvielu un iegūt vērtīgu pieredzi, rakstot pārdomas par izlasīto.

7. ieteikums: “Mums ir jāpieņem inovācijas un jādalās ar tām”

“Uz nākotni orientētas nozares ideja ir cieši saistīta ar argumentu, ka esam inovatīvi, un tad arī citi to saskatīs. Kā uzsvērts 6. ieteikumā, stingri ir jāpieturas tikai pie vērtībām un misijas apziņas, nevis konkrētām darbībām un pakalpojumiem, jo tie ir jāspēj nenogurstoši rast arvien jauni un ar to jādalās.

Individuālā līmenī tas nozīmē, ka refleksija un inovācijas ir daļa no ikdienas darba, vienmēr ir jādomā par to, ko varam uzlabot vai nu paši, vai sadarbībā ar citiem. Nozares līmenī kopumā, iespējams, varam darīt vairāk, lai kā profesionālo kvalitāti izceltu un apbalvotu inovācijas, kā arī nodrošinātu kanālus, pa kuriem visā nozarē var izplatīties jaunas idejas un rīki. Ar to ir cieši saistīti arī pamudinājumi un vietas, kur mācīties no citu kultūras, kā arī ieskats, kā tas var palīdzēt mūsu darbā.

Ar to cieši saistīta bibliotēku kā plašākas “atvērtās” kustības stūrakmens loma, ieguldot ne tikai krājuma attīstībā, bet arī bibliotekāru prasmēs un vērtībās. Atvērtā piekļuve, atvērtā zinātne, GLAM un līdzīgi virzieni piedāvā pozitīvāku, sabiedrībai draudzīgāku interneta versiju, kuras centrā ir bibliotēkas, nevis tādu tīmekli, kas balstīts privātās interesēs. Integrējot atvērtības loģiku, atbalstot tās attīstību un meklējot problēmu risinājumus, bibliotēkas var sniegt būtisku ieguldījumu nākotnē un citu cilvēku apziņā nostiprināties kā inovācijas veicinātājas.” (IFLA “Ziņojums par attīstības tendencēm” 2022. gada atjauninājums)

Bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2027 I **stratēģiskais mērķis ir “veicināt bibliotēku nozares ilgtspēju”**. 2. rīcības virziens ir **“ilgtspējīgas krājuma un datu pārvaldības attīstīšana”**, kas iekļauj uzdevumus nodrošināt mērķtiecīgu krājuma digitalizāciju, veicināt izpratni par datiem kā nacionālā krājuma ekosistēmas daļu un veidot GLAM (galerijas, bibliotēkas, arhīvi, muzeji) sektora sadarbību koordinētai krājumu un datu pārvaldībai. III **stratēģiskais mērķis ir “nodrošināt kultūras, izglītības un pētniecības resursu un pakalpojumu pieejamību”**. Rīcības virzieni ietver gan **kvalitatīvu un mūsdienīgu pakalpojumu attīstību**, gan **pakalpojumu attīstību pētniecības un zinātnes atbalstam**. Uzsvars likts uz atvērtās zinātnes un atvērtās izglītības iniciatīvām. 2022. gadā LNB sniedza dažāda veida atbalstu Latvijas bibliotēkām, lai sekmētu nozares ilgtspēju.

Atbalsts Latvijas bibliotēkām

Vērienīga digitalizācijas projekta īstenošana

2022. gadā veiksmīgi noslēdzās 2018. gadā uzsāktā ERAF projekta "Kultūras mantojuma satura digitalizācija" (divās kārtās) īstenošana. To īstenoja LNB, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, Kultūras informāciju sistēmu centrs un Latvijas Nacionālais arhīvs. Tika stiprināta sadarbība starp kultūras mantojuma institūcijām un veicināta digitālā kultūras mantojuma attīstība valstī.

Nozīmīgākās aktivitātes 2022. gadā: digitālā kultūras mantojuma platformas ieviešana un vienotā izplatīšanas risinājuma pārveide, jaunās [Latvijas Digitālās bibliotēkas](#) atklāšanas kampaņa plānota 2023. gada septembrī; atklāta digitālā kolekcija ["Industriālais mantojums"](#) un digitālā kolekcija ["Kartes"](#), savukārt [Grāmatu](#) un [Periodikas](#) portāliem veikta dizaina atjaunošana, lietotāju iespēju atjauninājumi un veikta sistēmu integrācija Digitālā kultūras mantojuma platformā (atklāšana 2023. gada februārī); ieviesta vienota kultūras mantojuma atsauces datu zināšanu organizēšanas sistēma un tehnoloģiskais risinājums; veikti pētījumi un atjaunotas Digitalizācijas vadlīnijas.

Tika izveidotas piecas digitālās kolekcijas: "Industriālais mantojums", "Kartes", "Latviešu prozas skaitītājs", "Latvijas Valsts prezidentu kolekcija", "NoSketch Engine korpusu analīzes vide", kurās apkopoti un pētniecībai piedāvāti LNB krājuma materiāli, kā arī izstrādāti dažādu datu kopu apstrādes digitālie rīki.

Starptautisko profesionālo organizāciju pamatdokumentu tulkojumi

Saskaņā ar [LNB likumu](#) LNB uzkrāj, apkopo un analizē profesionālo informāciju par bibliotēku nozari, realizē bibliotekāro procesu standartizācijas iniciatīvu, piedalās bibliotekārās darbības pamatvirzienu īstenošanā valstī, sniedz konsultatīvo palīdzību publiskajām bibliotēkām. Tā ietvaros noris nozares pamatdokumentu tulkošana latviešu valodā, lai darītu tos pieejamus nozares profesionāļiem. 2022. gadā ir publicētas ["IFLA vadlīnijas bibliotēku pakalpojumiem bērniem vecumā no 0 līdz 18 gadiem"](#) latviešu valodā. Vadlīnijas tiek popularizētas LNB rīkotos semināros, kuros tiek runāts par darbu ar bērniem un jauniešiem. [IFLA "Ziņojums par attīstības tendencēm" 2021. gada atjauninājums](#) latviešu valodā ietver 20 tendences, kuras būs svarīgas bibliotēkām tuvākā un tālākā nākotnē. Tendences ir saistītas ne tikai ar bibliotēku jomas attīstību, bet arī ar norisēm politikā, ekonomikā, sabiedrībā, kultūrā un tehnoloģiju nozarē. 2022. gada rudenī Latvijas Bibliotēku portāls aptaujāja arī Latvijas bibliotekārus, lai noskaidrotu viņu domas par ziņojumā minētajām tendencēm. Uz apkopoto atbilžu pamata tapa [trīs raksti](#). 2022. gada nogalē tika uzsākts darbs pie [IFLA "Ziņojuma par attīstības tendencēm" 2022. gada atjauninājuma tulkojuma](#), kas ņemts par pamatu šī Ziņojuma struktūrai.

2022. gadā LNB BAC speciālisti strādāja pie vairāku Starptautiskās standartizācijas institūcijas (ISO) izdoto standartu redakcijas. [LVS ISO 16439:2022](#) Informācija un dokumentācija. Metodes un procedūras bibliotēku ietekmes novērtēšanai (ISO 16439:2014). Tulkojums tika rediģēts un iesniegts apstiprināšanai "Informācija un dokumentācija" standartizācijas tehniskā komitejā (LVS/STK/22). ["LVS ISO 21110:2020](#) Informācija un dokumentācija. Gatavība un reaģēšana ārkārtas situācijās". Tulkojuma redakcijas darba grupā iesaistījās arī speciālisti no citām LNB struktūrvienībām un Kultūras ministrijas. 2022. gada nogalē tika uzsākts darbs pie jaunā bibliotēku statistikas standarta ["ISO 2789:2022 Informācija un dokumentācija. Starptautiskā bibliotēku statistika"](#) latviskošanas.

Atbalsts publisko bibliotēku labiekārtošanai

LNB Atbalsta biedrība jau 25 gadus darbojas un organizē labdarības pasākumus, lai palīdzētu LNB un bibliotēkām visā Latvijā kļūt par saturā un iespējās bagātiem kultūras, izglītības un sabiedriskās dzīves centriem. Tā pulcē vairāk nekā 120 biedrus: kultūras darbiniekus, politiķus, zinātniekus un uzņēmējus. Viens no biedrības uzdevumiem ir palīdzēt "bibliotēkām īstenot inovatīvas idejas tehnoloģiju un vides uzlabošanai, uzlabo materiāli tehnisko bāzi, sekmē idejas par jaunu bibliotēku būvniecību reģionos" (www.gaisma.lv). 2022. gadā LNB Atbalsta biedrība uzsāka veiksmīgu projektu "Iedvesmas bibliotēka" Latvijas publisko bibliotēku atbalstam. Pirmajā projekta norises gadā savus sapņus īstenoja 5 bibliotēkas: Valkas novada Ērgemes bibliotēka pārcēlās uz jaunām telpām un tās mūsdienīgi iekārtoja, Tukuma novada Pūres bibliotēka izveidoja īpašu vietu pašiem mazākajiem lasītājiem – Rotaļtēku, Aizkraukles novada Pļaviņu bērnu bibliotēka aprīkoja jauno bērnu lasītavu ar oriģināla dizaina grāmatu plauktu un interaktīvām tehnoloģijām, Saldus novada Kursišu bibliotēka–informācijas centrs un Limbažu novada Braslavas pagasta Vilzēnu bibliotēkas īstenoja sapni par āra lasītavu. "Iedvesmas bibliotēka" tiks īstenota vēl divus gadus: 2023. un 2024. gadā. LNB Atbalsta biedrības darbība saskan arī ar 17. IAM "Sadarbība" apakšpunktu 17.17. *"Veicināt un sekmēt efektīvas publiskā un privātā sektora un pilsoniskās sabiedrības partnerības, pamatojoties uz partnerību pieredzi un resursu nodrošināšanas stratēģijām"*.

Lai uzlabotu pakalpojumus vietējiem iedzīvotājiem un saņemtu sava darba vērtējumu, bibliotēkās tika rīkotas aptaujas, notika klātienē sarunas ar lasītājiem. Vairākas bibliotēkas ir ceļā uz jaunu ēku: notika tehniskās specifikācijas sagatavošana Alūksnes novada bibliotēkas jaunās ēkas metu konkursam; Bauskas novada deputāti, sastādot 2023. gada budžetu, par prioritāti izvirzīja Bauskas Centrālās bibliotēkas jaunbūvi; 2022. gada aprīlī apmeklētājiem tika atvērta jaunā Āgenskalna filiālbibliotēka. Gada nogalē Naujenes tautas bibliotēka tika nodota ekspluatācijai, kā arī uz jaunām, gaišām telpām pārceļas Jaunpils bibliotēka, Pļaviņu bibliotēka.

Dažādu kultūras institūciju sadarbība

Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) projekts "Kultūras mantojuma satura digitalizācija", kuru īstenoja LNB, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, Kultūras informāciju sistēmu centrs un Latvijas Nacionālais arhīvs, kā arī virkne "Latviešu grāmatai 500" cikla pasākumi ir veiksmīgi piemēri bibliotēku sadarbībai ar citām kultūras mantojuma institūcijām jeb t.s. *GLAM*, kas ir akronīms angļu valodā galeriju, bibliotēku, arhīvu un muzeju sadarbības iniciatīvām. Izceļams piemērs ir digitālā platforma "[Gadsimta stāsti](#)", kuru 2022. gadā ar VKKF atbalstu izveidoja Latvijas Vēstures muzejs un ar LNB starpniecību aicināja stāstu vākšanā līdzdarboties arī Latvijas bibliotēkas kā kopienu centrus. Projekta mērķis, iesaistot visplašāko sabiedrību, ir dokumentēt liecības par pēdējo 2–3 paaudžu ikdienas dzīvi Latvijā un atgādināt par nesenā pagātnes mantojuma dokumentēšanas nozīmi gan dzimtas vēsturē, gan pētniecībā. Sadaļās "Apģērbs", "Mājoklis", "Uzvedība", "Ēdiens" u.c. ikvienam ir iespēja pievienot stāstus, piemēram, par pirmajiem džinsiem, pirmo nopelnīto naudu, kā arī mūsdienu liecības par palīdzību ukraiņiem u.c.

9. ieteikums: “Jāatbalsta jaunie līderi kā ilgtspējas garants un jāsaskata mūsu visu potenciāls attīstīties”

“Izglītība – līdzās darbam – ir jāpadara par ikviena iedzīvotāja un arī mūsu pašu profesionālās dzīves daļu. Tas cieši izriet no 6. ieteikuma, ja ņemam to vērā un iekļaujam plānošanā – sevi apzināties kā nākotnes veidotājus. Mācīšanās dod iespēju turpmāk rīkoties citādi un ideālā gadījumā – pat labāk. Vislielāko labumu gūsim, palīdzot jaunajiem un topošajiem līderiem attīstīt ieradumu mācīties, ņemot vērā, ka tas var atmaksāties ilgtermiņā.” (IFLA “Ziņojums par attīstības tendencēm” 2022. gada atjauninājums)

Bibliotēku nozares stratēģijas 2023–2027 II stratēģiskais mērķis ir **“veicināt bibliotēku speciālistu ataudzi un profesionālo izaugsmi”**. 4. rīcības virziens ir **“bibliotēku nozares izglītības pilnveide un nostiprināšana”**, un 5. rīcības virziens ir **“bibliotēku nozares profesionāļu kompetenču attīstība”**. Tas paredz attīstīt nozares augstākās izglītības piedāvājumu, akadēmiskās izglītības attīstību sadarbībā ar darba devējiem, individualizētu pieeju bibliotēku darbinieku profesionālajai pilnveidei, darbinieku pieredzes apmaiņu un pētniecības prasmju pilnveidi un pieejamību nozares tiešsaistes materiāliem. 2022. gadā LNB atkārtoti ieguva akreditētas izglītības iestādes statusu, un LNB Kompetenču attīstības centrā (KAC) arī turpmāk būs iespēja iegūt akreditētu bibliotekāra izglītību.

LNB atkārtoti kļūst par akreditētu izglītības iestādi

2022. gadā īstenota LNB kā izglītības iestādes un tās programmu akreditācija, iegūta akreditācija nākamajiem 6 gadiem – līdz 03.11.2028. LNB KAC uzsākta modulārās profesionālās tālākizglītības programmas “Bibliotēku, informācijas un arhīvu zinības” (960h) īstenošana. Izveidota, licencēta un akreditēta 160h profesionālās pilnveides izglītības programma “Bibliotēku zinību pamati”. Izstrādāts nozarē unikāls materiāls – mācību līdzeklis “Bibliotēku zinības”, kurā ietvertās tēmas palīdz izprast un apgūt profesijas “Bibliotekārs” standartā aprakstītos bibliotekāra uzdevumus un pienākumus. Autori ir nozares speciālisti (lielākā daļa – LNB darbinieki). Izstrādāta jauna LNB Izglītojošās darbības stratēģija. Visa gada ietvaros tika īstenotas vairāk nekā 35 neformālās izglītības programmas gan klātienē, gan tiešsaistē. No tām 21 bija jauna, 2022. gadā izveidota programma, tostarp trīs tika piedāvātas bez maksas. Otro reizi tika īstenota neformālās izglītības programma “Atvērtā zinātne un zinātnes komunikācija” (76h) – apliecības ieguva 32 cilvēki. Kopumā neformālās izglītības programmas bijušas 1490 akadēmisko stundu apjomā un par to apguvi tika izsniegtas gandrīz 900 apliecības.

Papildinot neformālās izglītības piedāvājumu, pēc KAC iniciatīvas 2022. gadā notika mentoringa programma "Darbnīca 2022 "Pieaugušo izglītotājs: astoņi soļi līdz meistartībai"". 11 mēnešu garumā reģionu galveno bibliotēku metodiķes papildināja zināšanas par metodisko un izglītojošo darbu, kā arī pilnveidoja savas andragoģiskās prasmes.

Profesionālās tālākizglītības programmā "Bibliotēku zinības" (960h) mācības beidza un kvalifikāciju "Bibliotekārs" ieguva 14 cilvēki. No 2022. gada tiek īstenota modulārā profesionālās tālākizglītības programma "Bibliotēku, informācijas un arhīvu zinības" (960h) – maijā tajā uzsāka mācības T11 grupa, kas turpinās mācības arī 2023. gadā. Profesionālās pilnveides izglītības programmā "Informācijas un bibliotēku zinību pamati" (160h) tika aktualizēts saturs un pēc licencēšanas tā ieguva nosaukumu "Bibliotēku zinību pamati". Programmu apguva un apliecības saņēma 15 cilvēki.

Latvijas Bibliotēku portāls kā nozares vadošais informatīvais atbalsts

Visa aktuālā informācija par jaunākajiem nozares ISO standartiem un *IFLA* pamatdokumentiem ir pieejama Latvijas Bibliotēku portālā, kura saturu koordinē un veido LNB BAC un tehnisko darbību nodrošina Kultūras informācijas sistēmu centrs. 2022. gadā portāls atzīmēja **15 gadu jubileju** un turpināja nostiprināt savu lomu nozares speciālistu vidū kā resurss, kurš tiek izmantots gan profesionālas informācijas ieguvei, gan darba motivācijai un iedvesmai. 2022. gadā tika pabeigts darbs pie 6 jaunu portāla sadaļu izveides un publicēšanas: "**Latviešu grāmatai 500**"; "**Ilgspējīgas attīstības mērķi**" un "**Novadpētniecība**", kurā pieejama "Latvijas bibliotēku novadpētniecības darba rokasgrāmata", kā arī sadaļas "**Medijpratība**", "**Intervijas**" un "**Atbalsts Ukrainai**". Sadarbībā ar LNB Bibliogrāfijas institūtu tika aktualizēta un atjaunināta **Standartizācijas sadaļa**. Lai sasniegtu jaunus lasītājus, Latvijas Bibliotēku portālam tika izveidots **Instagram konts** un uzsākta sadarbība ar Latvijas māksliniekiem, kuri aicināti ilustrēt portāla rakstus. Labās prakses piemēru un pieredzes stāstu pieejamībai tika uzsāktas intervijas ar nozares profesionāļiem ne tikai Latvijā, bet arī Baltijas valstīs un citur pasaulē. Profesijas prestiža celšanai un sabiedrības izpratnes veidošanai par bibliotekāra darbu, tika uzsākta un īstenota iknedēļas sociālo mediju rubrika "Ko dara bibliotekārs?" ar tēmturi #kodarabibliotekars LNB BAC *Facebook* un Latvijas Bibliotēku portāla *Instagram* kontos.

Seko mums Inb.lv

-
Tube

